

VIJENAC

Godina II – broj 2 – mart 2010 – besplatni primjerak-ISSN 1857-7024

Oni dolaze:

AMINA NIKOČEVIĆ

Autoportret Vladimira Rakočevića:

ZAGRLJEN SA ISTINOM

Jelena Lužina o Dragici Tomas:

POSVEĆENOST MISIONARSKOGA TIPA

Sveti Stefan:

LJEPOT(ICA) SA NASLOVNE STRANE

Između dva broja

INICIJATIVA O BRATIMLJENJU OPŠTINE CENTAR I PRIJESTONICE CETINJE

Gradonačelnik opštine Centar – Skopje g-din Vladimir Todorović primio je 09.11.2009 delegaciju ZCGM u sastavu Mirosljub Orlandić, Naser Hot i Boro Popivoda. Delegacija Zajednice ovom prilikom predala je gradonačelniku opštine Centar svoju inicijativu o bratimljenju skopske opštine Centar i crnogorske prijestonice Cetinje. Gradonačelnik Todorović je s velikim zadovoljstvom pozdravio i prihvatio ovu inicijativu.

RIJEČ O DŽONU PLAMENCU

U okviru svojih aktivnosti u ZCGM je 24.11.2009 prof. dr Svetomir Škarić održao predavanje o Johnu (Jovan) Plamencu, dugogodišnjem profesoru političkih teorija na Univerzitetu u Oksfordu, Velika Britanija. U nadahnutom izlaganju, prof. dr Svetomir Škarić govorio je o malo u nas poznatom, a svetski poznatom Džonu Plamencu, Crnogorcu koji je postigao izuzetne naučne rezultate kao mislioc u oblasti demokratije i političkih teorija.

GOSTOVANJE KRALJEVSKOG POZORIŠTA

U organizaciji Dramskog teatra iz Skopja i ZCGM, 13.09.2009 godine igrana je predstava "Suza" u režiji

Nick Uppera. Uloge su igrali Jelena Minić, Tanja Torbica, Nada Vukčević, Žaklina Ostir i Dušan Kovačević. U prepunoj sali glumci Kraljevskog pozorišta sa Cetinja odigrali su izvanredno interesantnu predstavu koja je bez daha ostavila sve prisutne.

PROMOCIJA KNJIGE „POVRATAK IZ TROJE“

U prostorijama Zajednice Crnogoraca 30.09.2009 godine promovisana je knjiga poezije akademika Mateje Matevskog „Povratak iz Troje“ u izboru i prepjevu sa makedonskog na crnogorski jezik akademika Sretena Perovića. O pjesničkom dijelu Mateje Matevskog i o prepjevu Sretena Perovića govorio je Rade Siljan, predsjednik Društva pisaca Makedonije.

SUSRET SA CRNOGORCIMA IZ OHRIDA

U okviru manifestacije „Prličevi denovi“, predsjednik Dukljanske akademije nauka Božidar Nikolić i akademik Sreten Perović posjetili su Ohrid i bili aktivni učesnici u ovoj značajnoj manifestaciji. Akademik Sreten Perović je za ovu manifestaciju napisao poemu „Glosa za Prličeva“ koja je u Domu Prličevih pročitana pred prisutnima uz prigodan muzički program.

Po završetku poetske večeri, Predsjednik kluba Zajednice u Ohridu, prof. dr Mile Mićunović, poklonio

je prisutnim akademikima knjigu „Crnogorska krv u Ohridu“ u kojoj su sistematski opisani geneza ohridskih Crnogoraca sa rodoslovima 23 familije i oko 300 danas živih žitelja Ohrida koji su porijeklom iz Crne Gore.

DANI EVROPE U SKOPJU

U organizaciji privredne komore za turizam Makedonije u Skoplju 08 – 09.05.2009 godine na platou ispred Doma ARM održana je manifestacija kojom je obilježen „Dan Evrope“.

Štand ZCGM bio je jedan od najposećenijih jer su članice Zajednice pripremile i aranžirale specijalitete iz crnogorske tradicionalne kuhinje koje su mogli posjetioci besplatno da degustiraju. Ovom prilikom treba istaći da su kompletnu organizaciju na sebe preuzele Kevser Lalić i Suzana Ivanović i da su pokraj njih specijalitete svojih kuća donirali: Edvin Zahitović, Adisa Camić, Elma Nikočević, Aida Ličina, Mirsada Suljović, Snežana Stanišić i Slobodan Vukićević.

JAVNA TRIBINA: MULTIKULTURALIZAM I MAKEDONIJA

U organizaciji mreže za multikulturno društvo u Makedoniji 15.05.2009 godine u prostorijama Info centra Evropske Unije u Skoplju održana je tribina

VIJENAC

www.zcgm.mk

Зедница на Црногорците
во Република Македонија

Zajednica Crnogoraca
u Republici Makedoniji

Periodično glasilo Zajednice Crnogoraca
u Republici Makedoniji

Izdavač:

Zajednica Crnogoraca
u Republici Makedoniji

Za izdavača:

Mirosljub Orlandić, predsjednik

Glavni i odgovorni urednik:

Slobodan Petrović

Asistent:

Ivana Joksimović

Likovno-grafička obrada:

Mihajlo Moteski

Izdavački savjet:

Mirosljub Orlandić, Slobodan Petrović,

Valentina Drekalović, Redžo Balić,

Branko Radovanović, Ferhan Kočan

e-mail: contact@zcgm.mk

Adresa redakcije:

M. H. Jasmin 16, Skoplje

Tel. fax... +389 2 3119 068

e-mail: vijenac@zcgm.mk

Naslovna: **Robert Jaki**

Štampa: **Skenpoint, Skopje**

Tiraž: **1.000 primjeraka**

MAKEDONIJA JE NAŠA DOMOVINA, A CRNA GORA NAŠA OTADŽBINA

na temu „MULTIKULTURALIZAM I MAKEDONIJA“. Koorganizator tribine bila je Direkcija za zaštitu prava manjina pri Vladi Republike Makedonije.

Panelisti koji su izložili svoje stavove na zadatu temu bili su ugledni prof.dr Rubin Zemon, Damjan Serdar (politički savjetnik u kancelariji specijalnog predstavnika Evropske Unije), prof. dr Mirjana Najčevska, Ljatif Demir (savjetnik ministra pri Vladi RM) i Žarko Trajanovski.

PROSLAVLJEN DAN NEZAVISNOSTI CRNE GORE U SKOPJU

U organizaciji ZCGM dana 21. maja u foajeu MOB na sviječan i dostojinstvan način obilježen je Dan nezavisnosti Crne Gore. Dan nezavisnosti obilježen je po prvi put u Makedoniji nakon referendumu 21.05.2006. godine. U predivnom ambijentu i uz prisustvo brojne publike i specijalnih gostiju, a pod "dirigentskom palicom" voditelja Redža Balića, odbilježen je najznačajniji datum u novijoj istoriji Crne Gore sa bogatim programom u kome su uzeli učešća više gostiju. Proslavu je otvorio predsjednik Zajednice, Mirosljub Orlandić koji je iskoristio priliku da promovise prvi broj glasila Zajednice "VIJENAC". Najmlađi učesnik u programu bila je pijanistkinja Amina Nikočević, koja je prisutnima ponudila izvedbu dijela Gerca i Čajkovskog. Specijalni gosti večeri bili su akademik Sreten Perović i filmski režiser Branko Baletić, koji su imali obraćanja prisutnoj publici.

ODRŽANA II REDOVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA ZCGM

U kongresnoj dvorani hotela „Aleksandar Palace“ u Skoplju, 11.04.2009. godine održana je II redovna izborna skupština ZCGM.

U radnom dijelu skupštine usvojen je izvještaj o dosadašnjem radu, izglasan novi program za naredne dvije godine i izvršen izbor novog predsjedništva, predsjednika i nadzornog odbora. Za članove novog predsjedništva izabrani su: Mirosljub Orlandić, Naser Hot, Medo Balić, Sonja Korać, Kevser Laličić, Vladimir Vuković, Branislav Pejović, Mile Mićunović, Aida Ličina i Vesna Vujović Ristovska. Za predsjednika nadzornog odbora izabran je Vladimir Rakočević, a za članove Slobodan Zečević i Zoran Lalić.

FORMIRANO LOBI MLADIH SNAGA

Poslije dvomjesečnih priprema i više održanih sastanaka, grupa mladih članova ZCGM na svom sastanku održanom 03.04.2009. u prostorijama ZCGM donijela je odluku da formira lobi mladih snaga

Makedoniji N.E. Milorad Andrijašević sa suprugom Suzanom.

CRNOGORSKI FUDBALERI U SKOPJU

Crnogorska fudbalska reprezentacija sreća se je u Skopje 03.03.2010. sa odgovarajućom selekcijom Makedonije.

Prema dogovoru sa generalnim sekretarom FSCG Momirom Đurđevcem delegacija ZCGM prisustvovala je prvom treningu na Gradskom Stadionu u Skopju i tom prilikom dio članova ostvario je susret sa fudbalerima i rukovodstvom. Ovo je bila prilika da golman crnogorske fudbalske reprezentacije Vukašin Poleksić članovima Zajednice Marku Čalasanu i Ismetu Kuću pokloni dresove fudbalske reprezentacije Crne Gore i navijačke šalove sa natpisom MONTENEGRO.

Zajednice Crnogoraca. Na ovom sastanku izabrano je koordinativno tijelo sa zadatkom da pripremi program rada lobija mladih. U koordinativno tijelo izabrani su Elma Nikočević, Adisa Čamić, Aida Ličina, Mirsada Suljović, Edvin Zahitović, Ljubica Mićunović i Ivana Joksimović.

Jednoglasnom odlukom koordinativno tijelo odlučilo je da za svog lidera izabere diplomiranog pravnika Edvina Zahitovića.

PROSLAVA 8. MARTA

U organizaciji ZCGM a povodom međunarodnog dana žena 8. Marta za članice ženskog lobija Zajednice organizovan je jednodnevni izlet sa posjetom Kruševu i Bitoli.

Organizacija jednodavnog izleta podrazumjevala je putovanje autobusom od Skoplja do Kruševa gdje su članice ženskog lobija posjetile grob Tošeta Proeskog i na njegov imendan položili cvijeće u ime svih članova Zajednice. Domaćin članicama Zajednice u Bitoli je bio počasni konzul Crne Gore u

OSNIVAČKA SKUPŠTINA MREŽE ZA MULTIKULTURNO DRUŠTVO

U prostorijama Zajednice Crnogoraca u RM 06.03.2010. održana je Osnivačka skupština Mreže za multikulturno društvo. Osnivači Mreže su: Zajednica Hrvata u RM, Zajednica Crnogoraca u RM, Savez Balkanskih Egipćana, Udruženje Ruskih sunarodnika, Udruženje Slovenaca, Poljsko udruženje u RM, Zajednica Jermena u RM i Udruženje Ukrajinaca u RM. Osnovni prioriteti programskog djelovanja su: osmišljanje i realizacija projekata iz oblasti multikulturalnog života kojim bi se izvršila edukacija i upoznavanje učenika u toku obrazovnog procesa. Pomaganje makedonskim institucijama u organizovanju i sprovođenju kvalitetnog multikulturalnog popisa svojih žitelja. Osmišljanje i realizacija projekata kojim bi se praktičirao multikulturalizam kao i druge programske aktivnosti.

Na osnivačkoj skupštini izabrani su i organi Mreže kojem su sve zajednice odgovarajuće predstavljene a za predsjednika mreže je izabran Mirosljub Orlandić.

Osporavanje crnogorskog karaktera

Piše: Živko ANDRIJAŠEVIĆ*

Često se u nekim istoriografskim radovima skrivaju, ili netačno prikazuju, činjenice iz istorije Crne Gore, a zatim se na osnovu takvih tumačenja grade konstrukcije koje njeno istorijsko nasljeđe ili čak prostor, proglašavaju svojinom drugih. Istoriografsko prisvajanje nasljeđa Crne Gore ili osporavanje crnogorskog istorijskog karaktera nekim njenim oblastima, posebno je prisutno u istoriografijama zemalja iz našeg susjedstva, koje ovakvim tendencijama podupiru određene političke programe i ideje. Iako se prisvajanje ili osporavanje crnogorskog nasljeđa u istoriografijama susjednih zemalja odnosi na različite segmente crnogorskog nasljeđa, ova tendencija ima zajedničku odliku u tome da uvijek počiva na netačnom tumačenju istorijskih izvora ili na nekorišćenju izvora koji su relevantni. Uostalom, kako bi se drugačije takvim stavovima mogla obezbijediti uvjerljivost.

Odavno u dijelu albanske istoriografije postoji teza da je Ulcinj albanski grad, koji je Crna Gora oduzela Albancima, odnosno Albaniji. Da bi se ova konstrukcija održala, neophodno je bilo prećutati i pre-

praviti neke činjenice. Najprije onu da je Crna Gora 1878. godine, tokom oslobodilačkog rata, preuzela Ulcinj od Osmanskog carstva, a ne od Albanije, koja sve do 1912. godine i ne postoji kao nezavisna država, niti je postojala u srednjem vijeku. Crnogorci su, dakle, 1878. oslobodili Ulcinj koji je bio pod osmanskom, a ne pod albanskom vlašću. Naravno, dominacija jednog etničkog elementa na jednom prostoru, stvorena u posebnim političkim okolnostima, nije dokaz istorijskog karaktera tog prostora, niti princip na kome se može temeljiti tzv. „istorijsko pravo“. Za osporavanje ove konstrukcije dovoljna je samo jedna činjenica - ovaj grad je u 14. vijeku bio prijestonica Balšića. Budući da je nelogično da se za prijestonicu uzima tuđinski grad, i da je istorijska svojina Balšića prvenstveno crnogorska, u dijelu albanske istoriografije moralo se pristupiti građenju konstrukcije koja će ovu činjenicu anulirati. A ta istoriografska konstrukcija je da su Balšići Albanci, odnosno, albanska dinastija. Iz toga jasno slijedi: ako su Balšići albanska dinastija, onda je njihov prijestoni grad – albanski.

Neutemeljene istoriografske konstrukcije, koje osporavaju crnogorski karakter dijela prostora Crne Gore, postoje i u hrvatskoj istoriografiji, i to uglavnom kao zvanično stanovište. U hrvatskom udžbeniku Istorije za 8. razred (Zagreb, 2001) navodi se da crnogorsko primorje pripada hrvatskoj državotvornoj tradiciji, jer je bilo u sastavu administrativne oblasti Dalmacija, za vrijeme Mletačke republike. U udžbeniku se kaže i da je Boka Kotorska po svom karakteru hrvatska, da je „kolijevka suvremenog hrvatskog pomorstva“, da u njoj postoje „hrvatski kulturno-povijesni spomenici“, a da je hrvatska granica dosegala do Sutomora. Konstatacija iz udžbenika, da je hrvatska granica dosegala samo do Sutomora, učinila se nepravdom jednoj hrvatskoj istoričarki iz Hrvatskog instituta za povijest, pa je 2006. godine objavila knjigu „Barani u Mlecima – povijest jedne hrvatske iseljeničke zajednice“. Jedan od njenih motiva za nastanak ove knjige, bila je i činjenica da se Bar „neopravdano i nepravdom izostavlja iz opšeg konteksta hrvatske nacionalne povijesti“. Iako bez ikakvog oslonca u izvorima, ona će još ustvrditi da su Barani u Mlecima tokom 15. i 16. vijeka, „imali čvrsto usađen osjećaj jedinstvene domovinske i nacionalne pripadnosti“. U čitavoj ovoj priči zaboravljena je samo jedna činjenica iz dokumenta koji se nalazi u Biskupskom arhivu u Kotoru: prvi pomen hrvatskog imena u Boki Kotorskoj je iz 1431. godine (M. Pasinović, Hrvati u Kotor/Gori, Kotor/Rijeka, 2005, 13).

Neutemeljene tvrdnje i naučno neodrživa terminologija, postoji i u radovima srpskih istoričara koji se zanimaju za prošlost Crne Gore. Jedna od takvih je i tvrdnja da su četiri crnogorske dinastije (Vojislavljevići, Balšići, Cmojevići, Petrovići-Njegoši), u stvari, srpske dinastije. Neutemeljnost i naučna neodrživost ove tvrdnje, najdirektnije se može dokazati analizom principa na osnovu koga se jedna dinastija ubraja u srpsku dinastiju. Ili preciznije, šta znači da je jedna dinastija – srpska? Da li su srpske dinastije, one dinastije čiji su vladari Srbi ili su srpske dinastije one dinastije koje vladaju srpskim narodom i tzv. „srpskom državom“? Analizirajmo i jedan i drugi princip.

Ako su srpske dinastije one dinastije čiji su vladari bili Srbi po narodnosti, onda je nemoguće u srpske dinastije ubrojiti i crnogorske. Od četiri crnogorske dinastije, samo su se vladari jedne od njih

iskazivali kao Srbi po nacionalnosti (dakle, nijesu bili, nego su oni tvrdili da jesu!). Shodno ovom principu, iz grupe srpskih dinastija, morali bismo odmah izbaciti tri crnogorske. Ali, uzmimo da se nacionalna pripadnost neke dinastije ne određuje samo na osnovu njihovog sopstvenog iskaza, već i na osnovu određenja o nacionalnoj pripadnosti koje im pripisuju istoričari. Baš bi bilo interesantno kada bi se neki istoričar upustio u argumentovano dokazivanje da su Vojislavljevići bili Srbi, iako nema nijednog dokaza, ne samo o njihovom nacionalnom karakteru, već ni o njihovom porijeklu. Na sreću, nešto više podataka ima o porijeklu Balšića, ali oni ne samo da nijesu Srbi, već nijesu ni Sloveni. Ipak, posljednjeg Balšića, Balšu III, rodila je Srkinja, kćer kneza Lazara Hrebeljanovića, tako da bi on mogao biti srpski vladar, ako se nacionalnost određuje na osnovu majčinog porijekla. Ako bismo na osnovu ovog principa Balšu III uvrstili u srpske dinaste, onda bismo sve Crnojeviće morali u albanske, jer su sve vladare iz ove dinastije rodile Albanke.

Crnjoj Gori i njenom istorijskom nasljeđu pripadaju i Petrovići-Njegoši, iako je nacionalno samoodređenje pojedinih vladara iz ove dinastije bilo srpsko. Ako je takav iskaz dovoljan za ubrajanje u srpske vladare, onda je upisnica kralja Nikole dokazano ispravna. No, to za sobom povlači još jedno pravilo, koje istoričari moraju poštovati: ako Petroviće-Njegoše ubrajate u srpske dinastije, zbog toga što svi oni, navodno, kažu da su Srbi, onda u srpske dinastije ne možete uvrstiti Vojislavljeviće, Balšiće i Crnojeviće, jer oni se o svom srpskom osjećaju baš nigdje ne izjašnjavaju. U knjizi „Srpske dinastije“ koja je objavljena 2001. godine, ili u istoimenoj brošuri koja je objavljena 2009. godine, taj princip se ne uvažava. Zbog toga se ubrajanje četiri crnogorske dinastije među srpske, može smatrati naučno neutemeljenim prisvajanjem crnogorskog nasljeđa.

Ni tvrdnja da su crnogorske dinastije u stvari srpske, jer su vladali srpskim narodom ili srpskom državom, ne može se naučno održati. Jedan od razloga je nemogućnost da se za period srednjeg vijeka utvrdi etnički karakter stanovništva koje je živjelo na prostoru današnje Crne Gore. Znamo da vizantijski car Konstantin Porfirogenit doseljeno slovensko stanovništvo na prostoru Crne Gore zove Dukljanima, ali kakav je njegov etnički sastav i kakve ga etničke mješavine čine, niti je mogao znati Porfirogenit, niti mi danas možemo znati. Ono što zasigurno znamo, jeste da je na prostoru Crne Gore došlo do stapanja ilirsko-romanskog stanovništva i doseljenih Slovena. Smatrati nakon toga državu Duklju „srpskom državom“, jer u njoj živi srpski narod, a Vojislavljeviće zbog toga ubrajati u srpske dinastije, ne samo da je naučno neutemeljeno, nego je i smiješno.

* Tekst je objavljen u podgorickoj *Pobjedi*

REPORTAŽA: LJUBIN

Petnjica u malom

Piše: Ferhan KOČAN

Foto: Dušan IVANOVIĆ

Stasava već treća generacija: Panorama Ljubina

Izlazeći iz Skoplja na njegovoj zapadnoj strani put Tetova sa desne strane autoputa u opštini Saraj locirano je mjesto Ljubina. Rasprostrat na visoravani koja je nekada bila prostor za stočarske farme, na izuzetno lijepom vidiku, sa kojeg se Skoplje vidi kao na dlanu, prostire se danas priljepo naselje. Povjetarac koji dolazi sa dvije rijeke uvijek mu daje prijatnu svježinu, što ga danas čini jednim od najljepših okolnih mjesta Skoplja. Danas je to urbana sredina, povezana asvaltnim putem, telefonskim linijama, vodovodom i kanalizacionom mrežom, te autobuskom linijom.

Ovo mjesto su među prvima naselili upravo doseljenici iz Crne Gore. Kao da im je ova visoravan zaličjela na Trpeško Brdo ili Gumčalas, te mnoga druga mjesta koja su ostavili u rodnoj Petnjici. Uglavnom, prvi doseljenici na ovom terenu još davnih pedeset i nekih godina dvadesetog vijeka su se počeli doseljavati na prostor koji je bio takoreći pust i bez osnovnih komunalnih i drugih uslova za život. Jedna po jedna familija doseljavali su se redom: Babačići, Beganovići, Ličine, Kolići, Škrijelji, Rastoderi, Kočani i ostala plemena sa crnogorskog kraja, uglavnom sa prostora od Bijelog Polja do Rožaja, a najviše sa terena petnjičkog kraja.

Od tih dana do danas mnogo je vode proteklo Treskom i Vardarom, no i mnogo suza proliveno za vrltima Stenica i Turijaka. Ipak, iz dana u dan oplemenjivali su ovi ljudi ljubinsku visoravan i od nje stvarali mjesto prikladno za život. U godinama poslije skopskog zemljotresa stanovnici ovog mjesta mijenjaju svoja tradicionalna zanimanja i namjesto zemljoradnje i stočarstva sada je industrija glavni izvor egzistencije ovih ljudi. Svakog dana ka Ljubinu su počeli da saobraćaju fabrički autobusi Metalskog zavoda, Željezare i drugih fabrika, a Bošnjaci, kako sebe danas nazivaju sa ovih

prostora svakim danom postaju sve više poštovani kao uzorni metalski i građevinski radnici. Njihova djeca sve masovnije izučavaju srednje škole, a pojavljuju se i prvi akademski građani, što sve zajedno omogućuje bolje uslove za život ovih ljudi. Snagom duha i sopstvenim sredstvima uz pomoć opštinskih struktura, jedan po jedan komunalni problem se rešava, stvaraju se mnogo povoljniji uslovi za život ovih ljudi.

Iako danas na ovom prostoru stasava već treća generacija iseljenika sa crnogorskih krajeva, nostalgija, a i veze sa zavičajem, ne samo da nijesu prekinute već naprotiv, stvaranjem samostalne države Crne Gore, poboljšanjem ličnog standarda ovi ljudi iz dana u dan su sve bliži Crnoj Gori. Za većinu njih nema drugih prostora za odmor osim crnogorskog primorja i petnjičkog kraja. Čak su prisutni i primjeri povratka na rođena ognjišta. Otvaranjem Ambasade Crne Gore u Makedoniji i zahvaljujući pomoći svih službi u njoj, veliki dio njih je obnovio matična državljanstva, ostvario putne i druge dokumente, te sada mnogo lakše i mnogo češće komunicira sa mjestima iz kojih su doselili njihovi dedovi i očevi. Osnovanjem Zajednice Crnogoraca u Republici Makedoniji, ovi ljudi su duhovno pronašli sebe, tako da danas aktivno djeluje poseban klub u okviru Zajednice sa željom da uskoro postane i samostalan u svom radu. Zajednica ima za cilj da još više učvrsti veze sa zavičajem. Budući da su većina njih sa petnjičkog terena posebna im je želja da se učvrste komunikacione, kulturne i druge veze sa rodnim krajem.

Mora se primjetiti da su ovi ljudi za više od pedesetak godina života u Makedoniji, pored korektno naučenog makedonskog jezika, uspjeli sačuvati i svoj izvorni maternji jezik. Tako da i danas ulicama Ljubina možete čuti isti onaj jezik kojim govori petnjička u druga crnogorska mladež. Ovome je vjerovatno doprinijelo stanje što se na Ljubinu oduvijek u osnovnoj školi u kojoj uče djeca Bošnjaka nastava izvodila nekada na srpskohrvatskom, a danas na bosanskom jeziku.

Možete razgovarati sa bilo kojim čovjekom ovoga kraja sa posebnom pijetetom slušati ode o Crnoj Gori i permanentnoj želji da se posjeti rodni kraj. Koliko će te želje biti ispunjene zavisi od toga koliko će im njihova postojbina pružiti ruku podrške, te time pokazati da ih nije zaboravila.

Piši kao što zboriš...

Piše: dr Adnan ČIRGIĆ*

Crnogorski standardni jezik, kao i bosanski, hrvatski i srpski, dio je štokavskoga jezičkoga sistema.

Bez obzira na njegovo tek nedavno priznanje, crnogorski jezik postojao je vjekovima kao jezik komunikacije crnogorskoga naroda. Njegov se razvoj može podijeliti na ove periode i etape:

- dukljanski period (od sredine IX vijeka do 80-ih godina XII vijeka)
- zetski period (od 80-ih godina XII vijeka do kraja XV vijeka)
- period pisanoga jezika (od kraja XV vijeka do sredine XVIII vijeka):
- period nekodifikovanoga književnog jezika (od sredine XVIII vijeka do 30-ih godina XIX vijeka)
- prijelazni period (od 30-ih godina XIX vijeka do Prvog svjetskog rata)
- vukovski period (od Prvog svjetskog rata do naših dana)
- belićevska etapa (međuratni period)
- savremena etapa (od 1944. godine)

Sa stanovišta aktuelne jezičke standardizacije, za nas su najinteresantnija potonja dva perioda – prijelazni i vukovski. Do prijelaznoga perioda u razvoju crnogorskoga književnoga jezika bio se razvio zaseban, spontano kodifikovani književni jezik. Međutim, u prijelaznome periodu počinju u taj jezik prodirati rješenja koja su nametnuta jezičkom reformom Vuka Karadžića, koja će se u Crnoj Gori kontinuirano početi sprovoditi od 1863. godine u cetinjskoj „maloj školi“, a zatim u časopisima, institucijama itd.

Najveće izmjene crnogorski jezik pretrpio u vukovskome periodu, naročito u belićevskoj etapi (između dva svjetska rata). Crnogorske jezičke posebitosti čuvale su se u beletrističkome stilu tokom prve dvije decenije XX stoljeća, da bi poslije toga – u novim društvenoistorijskim okvirima, i beletristički stil, poput administrativnoga, publicističkoga i naučnoga, bio utopljen u zajednički „srpski/srpskohrvatski“ jezički šablon. Iako je Belićevev Pravopisom iz 1923. godine ijekavica bila formalno dopuštena, on i u njemu i u narednim izdanjima ističe kako je jekavsko jotovanje dijalekatska pojava, te su time Crnogorci bili obavezni na upotrebu atipičnih nehotovanih oblika tipa djed, cjedilo, tjerati, sjesti i sl. U narednim izdanjima Belić će ukinuti normativni status i „dužim nastavcima“ zamjeničko-prijedjevske promjene -ijem, -ijeh i umjesto njih kodifikovati samo „kratke nastavke“. Tako će Vukov model jezika najprije početi da napuštaju Vukove pristalice. Međutim, i pored formalnoga priznavanja ijekavice u književnome jeziku, Crnu Goru međuratnoga perioda obilježice masovna upotreba ekavice. U zahtjevima za napuštanje ijekavice u korist ekavice naročito je prednjačio Jovan Škerlić; ekavici je primat davao i Belić, ali i neki autoritativni Crnogorci iz Beograda, poput Vida Latkovića npr., otvoreno su se zalagali za žrtvovanje ijekavice. Iako je među crnogorskim piscima bilo i onih koji su svojevrijedno napuštali

ijekavicu i prihvatili ekavicu, ipak je najveći broj njih bio prinuđen da svoja djela objavljuje na ekavici. Uvođenje ekavice sprovodilo se i preko prosvjete jer su udžbenici i nastavni kadar bili mahom ekavski. O tome slikovito svjedoče napisi u ondašnjoj crnogorskoj štampi. Glavna odrednica toga perioda bilo je uklanjanje razlika između crnogorskoga i srpskog jezika i utapanje prvoga u drugi.

Savremena etapa u razvoju crnogorskoga književnoga jezika počinje poslije II svjetskog rata, kad se s poboljšanjem državnoga položaja popravlja i status jezika. Iстина, ni u tome

periodu Crna Gora nije dobila pravo da svoj jezik imenuje sopstvenim imenom. Službeni jezik bio je srpskohrvatski, odnosno srpski od 1992. godine, ali je makar status ijekavice bio ustavno zagarantovan. No i u ovome periodu će u procesu jezičke standardizacije biti zaobiđena i Crna Gora i Crnogorci, pa će u Pravopisu srpskohrvatskoga jezika (MS-MH, 1960) biti naglašeno da se zajednički književni jezik razvijao oko dva glavna središta – Beograda i Zagreba, a za nacrt toga pravopisa je rečeno da će ga izraditi grupa srpskih i hrvatskih stručnjaka. I tim pravopisom bile su isključene sve crnogorske makrostrukturne osobine.

Iako je zvanična crnogorska jezička politika stajala iza pravopisa o kojemu je riječ, Uprava Udruženja književnika Crne Gore odrekla se pogrešnoga tretmana crnogorskoga jezika u tome pravopisu. Već od 1968. godine u Crnoj Gori se pojavljuje grupa kulturnih radnika koja je imala novi pristup temeljnim crnogorskim vrijednostima što su potvrđivale postojanje zasebnoga crnogorskog naroda, nacije, jezika i države. Zahvaljujući zalaganju te generacije crnogorskih kulturnih djelatnika, u vremenu poslije raspada SFRJ će se u Crnoj Gori formirati niz institucija koje će raditi na očuvanju suštinskih crnogorskih vrijednosti. Prije svega treba pomenuti Crnogorski PEN centar, Maticu crnogorsku, Dukljansku akademiju nauka i umjetnosti, In-

stitut za crnogorski jezik i jezikoslovlje i Crnogorsko društvo nezavisnih književnika. Veliki značaj u tome vremenu imala je Deklaracija o ustavnom položaju crnogorskoga jezika Crnogorskoga PEN centra, čija je pojava izazvala posljednji pokušaj nekih predstavnika unifikatorske lingvistike za uvođenje ekavice na autohtonomo ijekavskom prostoru. Taj pokušaj nije uspio jer ga je osudila većina jezikoslovaca, čak i neki koji su takođe pripadali toj unifikatorskoj lingvistici i negirali postojanje crnogorskoga jezika. Ipak, u posljednjih dvadesetak godina bilo je nastojanja i pokušaja pojedinih lingvista da normiraju određene ekavizme u crnogorskom standardu, koji u njemu nemaju naučnoga utemeljenja, već predstavljaju odraz unitarističke jezičke politike i import ekavskoga područja. Takvi pokušaji pravdani su tzv. spontanom jezičkim razvojem i upročavanjem grupa „teških za izgovor“ (npr. rječnik > rečnik; sljedeći > sledeći; prijelaz > prelaz i sl.).

U posljednjoj deceniji XX vijeka, kao plod dugogodišnjega izučavanja crnogorskoga jezika, pobrojane institucije objavile su udžbenike neophodne za izučavanje toga jezika. To su: pravopisni priručnik Piši kao što zboriš (Crnogorsko društvo nezavisnih književnika, Podgorica 1993), dvotomna istorija crnogorskoga jezika – Crnogorski jezik (Matica crnogorska, Cetinje 1993. & 1997), Pravopis crnogorskoga jezika (Crnogorski PEN centar, Cetinje 1997) i Gramatika crnogorskoga jezika (Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica 2001). Njima je utemeljena nauka o crnogorskom jeziku – montenegristika. Njihov autor bio je Vojislav P. Nikčević, i na osnovu njih je crnogorski jezik postao predmet izučavanja na mnogim slavističkim katedrama. I, konačno, borba za afirmaciju crnogorskoga jezika krunisana je novim crnogorskim Ustavom (2007), de je ovaj jezik prvi put stekao službeni status.

Odmah poslije usvajanja Ustava, Crna Gora je formirala Savjet za standardizaciju crnogorskoga jezika, a zatim i Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti na Filozofskome fakultetu u Nikšiću. Stvoreni su konačno uslovi za afirmaciju i izučavanje crnogorskoga jezika i u Crnoj Gori. Međutim, bilo je nelogično očekivati da afirmaciju i standardizaciju crnogorskoga jezika sprovede Savjet čiji su neki članovi bili suviše opterećeni tradicionalističkim „srpskohrvatskim/srpskim“ jezikoslovnim koncepcijama. Tako je došlo do opstrukcije u donošenju Pravopisa i Gramatike crnogorskoga jezika, zahvaljujući grupi članova Savjeta koju je predvodila Rajka Glušica, koja je istovremeno određena i za šeficu Studijskoga programa za crnogorski jezik – de se takođe ispriječila afirmaciji suštinskih crnogorskih jezičkih vrijednosti, pa čak i primjeni Pravopisa crnogorskoga jezika koji je u međuvremenu usvojen u verziji koju je redigovala ekspertska grupa Ministarstva prosvjete i nauke Crne Gore, u ovome sastavu: prof. dr Milenko Perović, prof. dr Josip Silić i prof. dr Ljudmila Vasiljeva.

Formalni uslovi za izučavanje crnogorskoga jezika u Crnoj Gori konačno postoje. Jedino što preostaje da nadležni prosvjetni i drugi državni organi spriječe konstantnu opstrukciju temeljnih vrijednosti crnogorskoga jezika na Studijskome programu za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, koji je zadužen da taj jezik izučava i afirmiše. Ako se to ne spriječi, ozakoniće se naučna podvala cijeloj jednoj generaciji Crnogoraca koja je tokom XX vijeka, gotovo u ilegali, dovela do priznanja i službenoga imenovanja crnogorskoga jezika.

*Autor je direktor Instituta za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Dr Vojislav D. Nikčević“

Crnogorski samo na papiru

ABECEDA crnogorskog jezika:

Latinična verzija

A B C Č Ć D Dž Đ
E F G H I J K L Lj
M N Nj O P R S Š
Ś T U V Z Ž Ž

Ћирилична верзија:

A Б Ц Ч Ћ Д Џ Ѓ
E Ф Г Х И Ј К Л
Љ М Н Њ О П Р С
Ш Ћ Т У В Ж З Џ

Raspadom bivše Jugoslavije, započeo je i proces preimenovanja službenog jezika u Crnoj Gori. Srpsko-hrvatski, koji je do tada bio u upotrebi, izgubio je drugu odrednicu, a godinama nakon toga, u službenoj upotrebi bio je srpski jezik.

Nakon što je tadašnja i današnja vladajuća garnitura, koja je s početka devedesetih bila Miloševićev saučesnik, okrenula leđa Beogradu i zacrtala novi kurs ka crnogorskoj samostalnosti, započeo je i politički proces takozvanog nacionalnog osvještavanja koji je neminovno pokrenuo raspravu i o budućem nazivu jezika kome su bivše jugoslovenske republike već dale jasnu nacionalnu odrednicu.

U tenzičnoj, predreferendumskoj atmosferi, vlast se opredijelila za prelazno rješenje i jezik preimenovala u maternji, da bi naziv crnogorski dobio nakon proglašenja nezavisnosti Crne Gore Ustavom iz 2007.

Od proglašenja crnogorskog jezika za službeni nije ništa urađeno, ili nije dobro urađeno na tome da on zaista postane i službeni jezik.

Od tog političkog čina do danas, tvrdi Igor Lakić, dekan Instituta za jezike, nije učinjeno mnogo kako bi taj jezik istinski zaživio u praksi:

“Od proglašenja crnogorskog jezika za službeni nije ništa urađeno, ili nije dobro urađeno na tome

da on zaista postane i službeni jezik. Prvenstveno tu mislim na pravopis na kome je dugo rađeno, uz puno kontroverzi, uz puno neslaganja unutar savjeta u kome sam i ja bio član, ali mislim da je ono što je na kraju dobijeno, ustvari, ne predstavlja dobru osnovu da bi crnogorski jezik zaista zaživio u praksi. Pravopis ima dosta problematičnih rješenja koja teško mogu da zažive u praksi, tako da pravopis jedan svojevrsan zakon kada je u pitanju jezik, ali kao i mnogi zakoni zakon koji kod nas teško može da zaživi.”

Sa tom ocjenom slaže se i Adnan Čirgić, direktor Instituta za jezik i jezikoslovlje:

“Umjesto da se formira tijelo koje bi preispitalo primjenu crnogorskog jezika u institucijama koje bi ga morale primjenjivati, da se preispita uloga profesora na svim nivoima obrazovanja, kad je u pitanju primjena crnogorskog jezika, to je sve prepušteno, uglavnom, novinarima i drugim ljudima koji nijesu stručni za tu oblast, tako da se danas crnogorskim jezikom i tim pitanjem bave i zvani i nezvani, znani i neznani, pogotovo ovi drugi i zbog toga je sve prepušteno pukome slučaju.” Pravopis koji je nakon višemjesečne stručne debate, podsjeća Lakić, donio bivši ministar prosvjete i dalje se ne primjenjuje, čak ni od strane većine državnih institucija:

“Vidim da se, uglavnom u medijima ne primjenjuje. Nešto malo u državnoj administraciji, ali u

vrlo ograničenom obliku, a što se tiče škola tu se uopšte ne primjenjuje, posebno zbog toga što Savjet za opšte obrazovanje još nije razmatrao pravopis i nije ga odobrio za upotrebu u školama. Malo toga se prevodi na crnogorski jezik, uglavnom je to uvezena literatura iz regiona, tako da u suštini nemamo ništa što bi mogli da okarakterišemo kao nešto kroz šta crnogorski jezik zaista promovise na pravi način. Mislim da to tek treba da se desi, ako se uopšte desi i skorij budućnosti.”

Takođe, Čirgić nije optimista. On vjeruje da se umjesto na promociji crnogorskog jezika, uprkos ustavnim rješenjima i dalje radi na njegovoj negaciji:

“Tome na ruku ide i činjenica da je novousvojeni i novoformirani studijski program Crnogorski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Nikšiću, sastavljen od ljudi koji su predstavljali uglavnom onu tradicionalističku, unitarističku školu koja je negirala postojanje crnogorskog jezika i oni su te svoje stavove nastavili da sprovedu preko tog odsjeka za crnogorski jezik, tako da sada imamo, da ne budem grub, žalosnu situaciju u kojoj crnogorski jezik u Crnoj Gori postoji samo na papiru i u neformalnom razgovoru.”

***Objavljeno na programu
Radija Slobodna Evropa 21.02.2010.
Autor teksta je Petar Komnenić**

Poeta laureatus i poeta vates

Dragocjena riznica makedonske poezije, u kojoj su utemeljena djela velikana pjesničke misli i oplemenjene makedonske riječi, kao što su Konstantin Miladinov, Koča Racin, Aco Šopov, Blaže Koneski, Slavko Janevski i mnogi drugi koji više nijesu među nama a trajno su s nama, (o živima ovom prilikom nećemo govoriti!), ima u svojem posjedu neprevaziđene vrijednosti narodne lirike i djela visokog estetskog i kulturnoistorijskog dometa, koja nijesu nastala na makedonskom jeziku. U ovoj potonjoj grupi čelno mjesto pripada Grigorju S. Prličevu, autoru poeme »Serdar« (O Armatolós), epa »Skenderbeg« i kulturološki veoma instruktivne »Autobiografije«.

U studiji o Vapcarovu, vjerovatno ne bez razloga, makedonski istoričar literature, avangardni poet i akademik Gane Todorovski uputio je prijekor svojim sunarodnicima: »Не знам дали Македонците се пеосетливи на својата национална одреденост, меѓутоа, знам дека доста често не умеат да се гордеат со своите големина. Kad je u pitanju Grigor Prličev i njegovo ukupno (književno, društveno-političko, prosvjetno) djelo, koliko znamo, taj prijekor ne bi imao punog opravdanja. Međutim, kad su u pitanju mnogi drugi, i mrtvi i živi, takva primjedba može da stoji. (Naravno, s ne manje razloga, ona se donekle može odnositi i na Crnu Goru – kad je u pitanju njena stvaralačka »dijaspora«.)

Pa ipak, malo je zemalja koje kao Republika Makedonija odaju priznanja svojim literarnim i umjetničkim stvaraocima i svima koji su činili i učinili da se makedonska kultura – najautentičnije ogledalo mukotrpane istorijske sudbine Makedonskog naroda – afirmiše i kreativno prezentira drugim duhovnim sredinama, drugim narodima i kulturama.

Krajem prvog milenija Ohrid je bio prijestonica (južno)slovenske pismenosti i duhovnosti, i ta njegova slavna istorija traje u kulturnoj istoriji i memoriji i ostalih slovenskih naroda. Ali u doba Prličeva gotovo da ništa nije ličilo na te davne slavne ohridske dane: ni po životu građana, ni po domorodnim duhovnim intencijama, ni po prosvjetnim naporima. To je kod pjesnika Prličeva, u godinama njegove pune ljudske zrelosti, izazivalo osjećanje mučnine, pa i neke vrste grize savjesti, jer mu se činilo da nije doprinio onoliko koliko je mogao – za emancipaciju rodnoga grada, za duhovno osamostaljenje i unapređenje zavičaja, pa i

za podizanje (nacionalne) samosvijesti makedonskog naroda napaštala nada da kod stanovnika Ohrida može probuditi pojačani interes za obrazovanje na narodnom jeziku, interes za bogatstvo vlastite duhovne istorije, za nacionalno buđenje, odnosno za kulturno samoidentifikovanje. Kako je i sam prošao put radikalnog preoblikovanja u kulturološkom sazrijevanju i nacionalnom samoodređenju (helenizam, bugaraštvo, i najzad – domorodna, blaža prerodbenička faza), Prličev je u sebi odgajio visoko osjećanje odgovornosti za sudbinu višestruko ugroženog makedonskog naroda. Srž ideja u »Serdaru« i »Skenderbegu«, uz raskošnu imaginaciju i ingeniozno slijeđenje homerovske poetike, prije svega je idealizacija borbe za narodnu slobodu, za ljudsku pravdu, za zaštitu izrabljivanih, ugroženih, siromašnih, gladnih, unesrećenih. Iako sebe nije mogao smatrati socijalnim reformatorom, niti sljedbenikom revolucionarnih ideja koje su prožimale stremljenja prerodbenika, Prličev je homerovski slavio herojske podvige svojih junaka, koji su se, bez straha za sopstvenu sudbinu, nesebično žrtvovali za odbranu svoje zemlje i ugroženog naroda.

Uosvrtu na »Autobiografiju« Prličeva, na ustavove i ideje za koje se ovaj ovjenčani pjesnik zalagao, ili kojima je, makar i privremeno, služio – Blaže Koneski konstatuje da on (Prličev), sklon »крајности во заклучувањето... по после гледа некаква несреќа во тоа своје оријентирање накај елинизмот, та дури и сожалува што пишувал на грчки« Koneski smatra da to nije bila nesreća, već sreća za Prličeva »што се приопшти кон грчката култура«. U to vrijeme u svim makedonskim gradovima osjeća se jak grčki uticaj, osobito u Ohridu, konstatuje Koneski, i dodaje: »И баш во личноста на Прличев тоа најде свој највисок избраник, но истовремено и свој најжесток негатор!«

Dugo vremena pod turskim igom, izložen teškim okupacionim nametima i asimilacionim programima i projektima, u Devetnaestom vijeku Makedonski narod prolazio je kroz velika iskušenja. Ohrid se u tim uslovima sve više cijedio, sažimao, sušio, istrajavao tek kao metafora duhovnosti dalekih svetih slavenomakedonskih predaka, kao paradigma otvorenog suzbijanja vlastitog maternjeg jezika; kao katedra ondašnje Ohridske arhiepiskopije i rasadnik prosvijećenosti sv. Klimenta i sv. Nauma – u XIX vijeku

bez svoje Crkve, škole na svojem jeziku, jasne nacionalne kulture... Sve te okolnosti uzrokovala su da ova kulturna makedonska varoš utone u sivilo beznađa i tek izdaleka, iz Moskve, Carigrada ili Atine, da čuje glas o sebi i svojoj okolini bar donekle na razumljivom, više na tuđem nego na svojem jeziku. Makedonski intelektualci su iz udaljenih sredina nostalgично pratili odsjaj drevnog Ohrida na južnom nebu, najčešće na način kako ga je doživljavao Konstantin Miladinov u svojoj himničnoj elegiji »TGA ZA JUG«.

Uprkos prvobitnom oduševljenju helenizmom, Grigor Prličev kao učenik Dimitrija Miladinova – nije se nikad sasvim »oslobodio« romantičnog ozračje panslavizma. Pa i da se nije, kao najmlađe od četvoro dece rano umrlog oca Stavra i samohrane majke Marije, napatio u ranoj mladosti, iskušenja kroz koja je prolazio i paradoksalna stanja u kojima se nalazio – bila su dovoljna da sebe istovremeno smatra koliko zaslužnim toliko i neostvarenim – i u ličnom i u opštestvenom životu. Tako se, sudeći po autobiografskim zapisma, često osjećao – i pored svih uspjeha i rane pjesničke slave. A njegovi pjesnički uspjesi, bar u mladosti, mogli su da zadovolje i najizrazitije ambicije i prirodenu piščevu sujetu. Pjesniku Prličevu je, međutim, mnogo više nedostajalo nego što je na njegovoj kontroverznoj životnoj putanji kao ohrabrenje

postojalo i kao takvo opstajalo. Pa ipak, u svim tim mijenama i iskušenjima on je – i neposredno – ostao vjeran svojem rodnom gradu, svojoj plemenitoj i hrabroj napačenoj majci Mariji, svojoj zemlji i svojem narodu makedonskom.

To je Blaže Koneski, prije pola vijeka, smatrao osobito važnim da se istakne pri pomenu poeme »Serdar«, u kojoj Prličev patetično slavi čovjekovo dostojanstvo, hrabrost i junačko samožrtvovanje za otadžbinu. A takav je junak iz narodne poezije i glavni heroj »serdara« Kuzman Kapidan; takva je i heroj-majka, Kuzmanova i Pjesnikova, maja Neda odnosno majka Marija. Koneski veli: »По сушност 'Сердарот' се сврзува тесно со такви дела од приближно истото време, како што се 'Горски венец' или 'Смртта на Смаил-ага Ченгик', иако, сосем природно, носи ред свои и формални и содржински посебни обележја. Но и во него избива истиот оној патос на ослободителната борба против вековниот поробувач«.

Kad je riječ o Prličevu, mi se s osobitim pijetetom Kosvrćemo na njegovo drugo veliko pjesničko djelo, spjev »SKENDERBEG«, djelo koje je, i po autorovom mišljenju, ostalo nedovršeno, ali s Pjesnikovim instruktivnim bilješkama koje upućuju što bi trebalo popraviti, da bi nešto trebalo dodati ili postojeće novim tekstom zamijeniti. U tom djelu od sačuvanih 3792 homerovska petnaestercem na novogrčkom književnom jeziku, Prličev s romantičarskim zanosom opisuje herojstvo albanskog kneza i vojskovođe

Skenredbega (Đerđa Kastriote, 1404-1468), a posebno bitku za odbranu Kruje/Kroje (1467) u kojoj se, po pjesniku, pored Skenderbega i više drugih albanskih velikaša, neustrašivošću istakao i veliki vodova i gospodar Crne Gore knez Stefan Crnojević, koji je sa svojim Crnogorcima došao u pomoć slavnom albanskom knezu (Skenderbegu) i dao dostojan doprinos pobjedi nad turskim armadama. O sadržaju i karakteristikama tog spjeva, u odnosu na Crnu Goru i Crnogorce, nalazimo podrobna obavještenja u tekstu akademika Haralampija Polenakovića «Црногорците во «Скендербер» од Григор Прличев». U svojem spjevu Prličev slika Crnu Goru kao «kolijevku slobode», a neustrašivog Stefana Crnojevića – kroz riječi samoga Skenderbega, kao «najveći oslonac Albanaca». S pravom prof. dr Polenaković konstatuje da je o Crnoj Gori i Crnogorcima Prličev govorio na osnovu njemu dostupnih savremenih informacija i mišljenja o toj maloj slobodnoj slovenskoj zemlji, jer u XV vijeku, veli on. «уште не можело да се зборува за Црна Гора како упорен непријател на Турците».

Da bismo pokazali kako Prličev vidi Crnu Goru u drugoj polovini XV vijeka, citiraćemo odlomak s početka spjeva – u proznom prijevodu s grčkog na makedonski jezik. Pošto je Pjesnik naveo imena albanskih feudalaca koji su došli u pomoć Skenderbegu, nastavlja: «Им се присоедини и Туркоубиецот Црноевик, деспотот на Црна Гора во која нашла прибежиште светата Слобода, откако босонога и со долги расплетени коси скитала по шумите и планините, носејќи со себе голема мака. Таму многуманачената божица предахнала, ги избришала солзите и ја благословила земјата. Овие свети планини били свето боже обиталиште, које нечистивите турски стапала никогаш не ги оскверниле, бидејќи е тоа племе на гиганти»

(стихови 73-82). Budući, dakle, da se bitka za odbranu Kroje vodila dvije godine poslije smrti Stefana Crnojevića, sve ono što je Prličev ispriповijedaо «о јунаштву Stefanovu pod Krujom predstavlja običnu pjesničku fikciju», zaključuje Polenaković. Razumije se, u ovom Prličevom epu ima i drugih anahronizama, ali to ne umanjuje poetsku vrijednost djela. «Skenderbeg» jeste zasnovan na svjedočenju savremenika naslovne ličnosti epа, a najviše na osnovu njegova životopisa od skadarskog sveštenika Marina Barlecija. Razumije se da ni tada ni kasnije nijesu ni Crna Gora ni Crnogorci mogli da dosegnu visinu pjesničkih djela o njima. Klica je bila tu, norma Čojstvo-i-Junaštvo je mogla da se ostvari u pojedinačnim primjerima u (tegodnom) životu, ali je vazda bilo jasno da sve visoke planine nijesu Himalaji, da sve duge rijeke nijesu Dunaji (Dunav), pa ni svi njegoševci, prličevci, puškinovci, bajronovci ili geteovci nijesu se ni primakli Negošu, Prličevu, Puškinu, Bajronu ili Geteu. Ali ako ondašnji i kasniji Crnogorci, Makedonci, Rusi, Englezi ili Njemci, odnosno Gri ili Bugari, kao i drugi narodi – nemaju samo dobre, hrabre, plemenite i požrtvovane patriote, ni pjesnici koje u ovoj prilici pominjemo nijesu bili ličnosti bez mana.

Kad je u pitanju domoljublje Prličev je u čelnom redu među pjesnicima; ali kad je u pitanju nacionalno samodefinisanje, samodređenje – kod njega zadugo nije bilo najjasnije. Ali nerijetka pojava da se želi pripadati brojnijem, ne uvijek i kulturnijem i civilizacijski naprednijem narodu – ne primjećuje se samo kod Prličeva i onovremenih Makedonaca; to je primjetno i kod Njogoša i onovremenih, no i kod izvjesnog broja današnjih Crnogoraca.

Prličev ni u svojoj poeziji ni u stvarnom životu nije bio žestok kao Njogoš, niti avanturista kao Puškin ili Bajron, pa ni femiofil kao Gete. A zabluda su imali svi

oni, naši južnjaci previše i preskupo: Prličev kao heleenofil i bugarofil, a Njogoš kao slavenofil i serbofil.

No, vratimo se još koji trenutak na Prličevljeve prividno fiktivne toponime i etnonime. Crnojevići su, ne samo kao treća crnogorska dinastija, već kao činioci i promotori pismenosti i renesansne kulture mogli pravom biti interesantni za Prličeva i njegove savremenike. Iстина, Prličev nije doživio proslavu 400-godišnjice Crnojevića štamparije. Cetinjske ili Obodske štamparije; umro je godinu dana ranije, i to na svoj rođendan – 6. februara 1893 – kako je sam predvidio. A da je na toj proslavi 1894. bio sa svjetskom književnom i istoriografskom elitom na slobodarskom Cetinju, drevnoj i današnjoj prijestonici Crne Gore – Prličev bi, kao Makedonac, bio svakako panslavistički ponosan da je upravo unuk njegovog slavnog junaka Stefana Crnojevića, Đurađ Crnojević – donio na Cetinje i «pustio u pogon» prvu državnu štampariju na svijetu tačno 400 godina prije no što se pjesnik Prličev oprostio od ovozemaljskog života. Dakle, već 4. januara 1494. godine, na Cetinju Đurđe Crnojević je promovisao prvu od pet danas poznatih crnogorskih inkunabula, najpoznatiju i univerzalno cijenjenu inkunabulu OKTOIH PRVOGLASNIK. U maloj i sa svih strana ugroženoj Crnoj Gori, na «jednodomnom» gradu pod Lovćenom, na Cetinju, prije 516 godina pojavile su se knjige čija ljepota štampe i danas izaziva divljenje. Da je ta činjenica bila poznata Prličevu – opravdala bi sva njegova izmišljanja i domišljanja o Crnoj Gori i Crnogorcima.

Zaista je opravdana primjedba da je velika šteta što znameniti pjesnik Grigor Prličev nije, bar pri kraju svojeg dramatičnog života, preveo ili prepjevao svoja glavna djela na svoj ohridsko-makedonski jezik, kao što je na stručnom dijalektu uspješno stvarao prvi izvorno makedonski znameniti pjesnik Konstantin Mladenov. Prličevi zanosi progradirali su u stanovita lutanja i nesumnjive zablude, među koje spada i Pjesnikov idealistički pokušaj da stvori i svojim stvaralaštvom oživi neke vrste južnoslovenski eksperanto, tj. «словенско-македонско-бугарско-српски јазик, каков што дотогаш никаде не постоеше и тешко дека и ќе постои», zaključuje prof. Polenaković.

Ali veličina jednog pjesničkog života nije samo u istorijskom ispravnom i nepogrešivo istinoljubivom slijedeđu sudbine svojega naroda. Velikima i zaslužnima, ako ne u ovoj dolini plača – onda kad prijeđu rijeku Letu, oprastaju se ovozemaljski grijesi, zanosi i zablude, lutanja i neporeciva zločinjenja. Pjesnicima pogotovo. Pobjeđuje ono što je trajno, ono što nadrase i zaliječi sve njihove rane i ožiljke. Oprostili smo Njogošu, oprostili smo Prličevu! Oni su svojim neprolaznim djelima iskupili svoje patnje, svoje grijehove i sva svoja iskušenja.

(U Berima /Podgorica/, 16. avgusta 2009, izgovoreno na Prličevim besedama u Ohridu 2009)

Ljubav kralja Vladimira i princeze Kosare

Piše: **Atanas ČUPOSKI***

Ljeto Gospodnje 997, car Samuil s moćnom vojskom napao je Duklju, a Dukljom je vladao mladi kralj Vladimir, koji se još od djetinjstva odlikovao velikom svetošću, mudrošću i pravednošću. Kad su mu predložili da se preda, on je okupio svoje podanike i rekao im: „Draga braćo, treba da na samom sebi osjetim jevanđeosku izreku 'Dobri pastir dušu svoju umjesto ovaca svojih polaže'. Bolje je, braćo moja, da ja dušu svoju položim za sve vas i da predam tijelo svoje da ga kolju i ubijaju, nego da vi nastradate od gladi i mača.“ - a potom se predao.

Car Samuil ga je odmah poslao u svoj dvorac u Prespi, a onda je napao utvrđeni grad Dulcinj (Ulcinj), ali ga nije uspio osvojiti, pa se strašno razbjesnio i srušio je, opljačkao i zapalio gradove Dekatar (Kotor) i Lauzij (Dubrovnik); opustošio je i sela, tako da je izgledalo da u zemlji nema stanovnika. Potom je stigao do grada Jadra (Zadra) i s velekim se plijenom vratio u svoju

prestonicu kraj Prespanskog jezera.

U Prespi je kralj Vladimir već ležao u okovima, u zatočeništvu. Dane i noći je provodio u stalnom postu i molitvi. Jednog dana Samuilova ćerka, milosrdna princeza Kosara, kao prava hrišćanka, zatražila je od oca da joj odobri da zajedno sa slugama siđe u tamne ćelije i da okovanim zatvorenicima opere glave i noge. Tad je lijepa i učena Kosara prvi put sreća Vladimira. Ostavili su utisak na nju njegova poniznost, krotkost i skromnost, ali i privlačni izgled. Primjetila je koliko ovaj mladić nosi znanja i Božje mudrosti, pa je dugo razgovarala s njim. Zavoljela ga je i tugovala je zbog njegove mladosti i svetosti, pa je, kad je još čula da je carskoga soja, smislila i kako da ga oslobodi. Kleknuvši pred noge Samuilu, rekla je: „Oče moj i gospodaru moj, znam da ćeš me, po običajima našim, nekome za ženu dati. Ali, ako je tvojem veličanstvu po volji, za muža daj mi kralja Vladimira, kojeg držiš okovanog. Znaj da sam spremnija i da umrem, nego da me za drugoga daš!“ Starom caru

se svidješe ove misli. Mnogo je ćerku volio, a znao je i da je Vladimir carskoga roda, te joj je molbu ispunio. Naredio je da Vladimira oslobode i potom ga je, pošto su ga okupali i obukli u carsko ruho, grleći ga, predstavio boljarima. Poslije raskošne svadbe, car Samuil vratio je Vladimiru zemlju njegovih pradjedova.

Vladimir i Kosara živjeli su u Krajini, pored Skadarskog jezera, u velikoj ljubavi, slogi i svetošti, iskreno služeći Bogu i narodu. Kad su caru Samuilu Romeji oslijepili vojnike, on je, ne mogavši taj strašni prizor podnijeti, izdahnuo u svojoj tvrđavi kraj Varoši. Na prijesto je stupio njegov sin Gavril Radomir. Jednog dana, novi car Gavril Radomir pošao je u lov na jelene sa svojim prvim rođakom Joanom Vladislavom, kojemu je prije više godina spasio život, onda kad je car Samuil ubio svoga brata Arona, Vladislavljevog oca. I odjednom, umjesto jelena, Joan Vladislav smrtno pogodi Gavrila Radomira i tako posta car umjesto njega. I budući da

je Vladislav bio tajni bogumil, namjeri da se oslobodi i hristoljubivog kralja Vladimira. Posla u njegov dvorac izaslanike da ga pozovu u posjetu Prespi, ali vjerna Kosara zavapi: „Gospodaru moj, nemoj da ideš, da te ne snađe što i brata moga. Pusti mene da odem i da vidim kakve su careve namjere. Neka mene pogubi, samo da ti ne pogineš.“

Iode kraljica u Prespu, a car Vladislav je dočeka s najvećim počastima. I ponovo dođoše izaslanici, noseći na poklon krst od zlata. Vladimir je vratio poklon uz riječi: „Znamo da Gospod naš Isus Hrist nije bio razapet na zlatnom krstu, nego na drvenom, pa mi tako, ako ti je vjera iskrena, a riječi prave, po svojim ljudima pošalji drveni krst, te ću potom i ja s vjerom i snagom Boga našeg doći, nadajući se životvornom krstu.“ Car Vladislav posla dvojicu vladika s drvenim krstom. Pred krstom se Vladimir duboko pokloni, do zemlje, poljubi ga i s malom pratnjom krenu na put ka Prespi. Još usput bijahu mu postavljene zasjede, ali, božjom voljom, ipak kralj bezbjedno stiže u prestonicu. Odmah, zajedno s duhovnicima, uđe u crkvu da se pomoli, ali vojnici ubrzo opkoliše crkvu. Vladike od stida pognuše glave, a kralj se, pošto se pomolio i ispovjedio, pričesti i držeći krst u rukama reče: „Molite se za mene i neka ovaj časni krst zajedno s vama bude svjedok da na ovaj dan Gospodnji nevin umirem!“ Poljubi potom krst, oprosti se s duhovnicima i, dok su svi suze ronili, ne ispuštajući krst iz ruku, izađe iz crkve, a vojnici mu odsjekoše glavu pred crkvenom portom. Bilo je to 4. juna (22. maja) 1015. godine.

Duhovnici sahraniše tijelo u dvorištu crkve i nedugo zatim na grobu, iz kojeg sijale neobične svjetlost, počele da se dešavaju čudesne iscjeljenja. Kraljica Kosara je danima neutješno plakala. Kad je car Vladislav vidio čudesna djela koja se dešavahu na grubu mučenika Vladimira, uplašio se i dozvolio je rođaci svojoj da uzme tijelo i da ga sahrani gdje god hoće. Kosara ga je odnijela u Krajinu i sahranila u manastiru Prečista Bogorodica. Ona se zamonašila i nastavila je da, kao monahinja Teodora, živi pobožnim i svetim životom, a kad se upokojila, bila je po vlastitoj želji sahranjena kraj nogu svog muža.

Car Vladislav je zbog svog zlodjela živio u stalnom strahu, a ubrzo je u strahu i umro, jer mu se mnogo često činilo da vidi kralja Vladimira kako s isukanim mačem pred njim stoji.

Mučenik sveti Jovan Vladimir, kao i mnogi drugi sveti ljudi, nikad oficijalno nije bio kanonizovan u sveca, ali se njegov kult, uspostavljen voljom samih vjernika, ubrzo iz Duklje raširio po Dalmaciji, Albaniji, Makedoniji, Svetoj Gori i Bugarskoj.

Njegov lik je živopisan na ikonostasu u manastiru Sveti Naum, a dio njegovih moštiju čuva se u kivotu manastira Sveti Jovan Bigorski.

*Tekst je preuzet iz magazina Forum

Prevod : Nenad Vujadinović

Народна казивања о краљу Владимиру

Vише села Ботун, на путу Охрид-Кичево, налази се село Песочани, а повише рушевине једне цркве за коју народ вели да је задужбина краља Владимира. Црква је посвећена светом Атанасију. Сваке године у очи дана светог краља (21. маја/3. јуна) скупу се народ из околине код те порушене цркве, пали свијеће по зидинама цркве и моли се светоме краљу. У близини те свјетиње тече једна ријечица. Људи кажу да та ријечица увек те ноћи надође и напуни се рибом. После молитве поклоници иду на ту воду и лове рибу. Недалеко од Песочана налази се мјесто звано Владимирово, или - како народ то произноси - Владимиро. Опет се вјерује, да је ту рођен краљ Владимир, и да му је ту био двор.

На садашњој западној граници између Македоније и Албаније, на путу Струга-Елбасан (via Ignatia) налази се брдо звано Тафа Сан. На томе брду, крај друма, налази се једна стара полусрушена црква. Народ у Албанији вјерује да је на том брду и у тој цркви посјечен краљ Владимир. У тој цркви се више не служи; но ко год сврати цркви да запали свећу, тај је пали светоме краљу. И саме албанске речи Тафа Сан значе

Света Глава (или, по реду речи: Глава Света, што је по народном изговору. У чистијем албанском језику пак Тафа Шејтит - Свечева Глава). Вели се, да пошто је Владимир ту био посјечен, тело му је одмах било пренето друмом за Елбасан у манастир свете Богородице, у коме и данас лежи. Према најстаријем писаном документу, Владимир је посечен у једној цркви у Преспи.

Уоколини овога знаменитог манастира вјерује се, да је први ктитор његов био свети Јован Владимир. „У једном поменику манастирском одиста стоји да је први ктитор (основалац) био Јован“. Који је Јован основао манастир, не зна се до сад ништа из писаних извора. Такође се не зна, ни чије мошти почивају у том манастиру, премда их народ назива моштима светог Јована. За стару икону Крститељеву у том манастиру, која према натпису датира из 1020. год., везана је традиција, да је пренешена из Слатинског светог Јована. Која је то Слатина? Недалеко од села Песочана, у Дебарцима, налази се једно село Слатина. Ако би то била та Слатина, онда би се предање о тој икони могло довести у везу са народним казивањем о цркви светог Атанасија као задужбини краља Владимира.

Усмено предање тврди, да је манастир Свети Наум задужбина краља Јована Владимира. Да ли је било каквих писаних података о томе, не зна се, пошто је манастир у вријеме светског рата потпуно опљачкан и страшно разорен.

Но постоји једна јака потврда овог народног предања. То је фреско портрет краља Владимира у препрати цркве на левој страни, гдје се обично увијек сликају главни ктитори једног храма. Одмах до врата, при улазу у препрату налази се и лик Михаила (Бориса) ова ријеч је брисана, те је нечитка). Ако је то цар Борис, који је у монаштву прозван Михаилом, онда би значило, да је он био ктитор ранијега храма на томе мјесту, пошто је и живио на сто година прије Владимира. Или је пак његов лик стављен ту за то што је он за живота помагао петочисленике са светим Климентом и Наумом на челу. Осим тога на иконостасу са лијевој стране налази се икона светог краља Владимира, заједно са ликом свете Марине.

Фото: Дејан ДАМЈАНОВСКИ

SVETI STEFAN

Ljepot(ic)a sa naslovne strane

Uređivački tim američkog časopisa „Nationalna geografija“ u specijalnom izdanju koje je posvećeno putovanjima odlučio je da na naslovnu stranu postavi fotografiju Svetog Stefana, a u njemu je tekst o Crnoj Gori čiji je autor mladi crnogorski pisac Milisav Popović. Specijalno izdanje drugog broja o putovanjima pod nazivom „National Geographic Traveler – 50 places of lifetime“ (50 najljepših mjesta na planeti), a koje se objavljuje svake 10. godine, izašao je prošlog oktobra. „Nationalna geografija“ u svijetu ima više od 40 miliona čitalaca. Beogradska izdavačka kuća RPG centar navodi da je autor prikaza i teksta o Crnoj Gori pisac Milisav Popović, a njegov izbor podstaknut je uspjehom knjige „Zaboravljena gora“ čiji su motivi već uvršteni u Svetsku mitološku enciklopediju (Pariz 2009). - Osobnost teksta i divlja ljepota najmlađe države na Balkanu su doprinijele da američki uređivački tim „NG Traveler – 50 places of lifetime“ na naslovnu stranu upravo postavi motiv iz Crne Gore (Sveti Stefan). Pedeset najljepših destinacija su obrađene za to jedinstveno izdanje koje je plasirano na

tržište SAD-a u oktobru, a ove godine plasman je proširen i na ostatak svijeta – kazali su RPG centru. Dugoočekivani specijal predstavljajući, kako se navodi u saopštenju, posebno mjerodavan i cijenjen turistički proklamator za koji se već tvrdi da će najaviti buduće trendove u razvoju atraktivnih destinacija. - Isto se dogodilo i sa 10 godina starijim izdanjem iz 1999. godine. Pošto se radi o časopisu koji proslavlja 120 godina izlaženja i svojevrsnu kulturno-turističku mapu svih meridijana ne čudi velika zainteresovanost svjetskih medija i velikih tur operatera za to izdanje. Ovo je veliki uspeh za Crnu Goru i njenog Milisava Popovića – kazali su u RPG centru.

Beogradski izdavač je objasnio da će nagradni tekst o Crnoj Gori zbog zaštite publikovanih prava tek nakon prvog oktobra biti prosljeđen medijima. Popović je izjavio da je imao pravo da predstavi nekoliko lokacija u Crnoj Gori. - Uređivački tim me kontaktirao prije dva mjeseca sa molbom da napišem tekst. Odlučio sam se za

Perast (drveni grad), Sveti Stefan (spoj modernog i arhaičnog na Mediteranu), Stare masline između Ulcinja i Bara, Manastir Ostrog (pravoslavno svetište koje posjećuju ljudi svih vjera), Žabljak i njegove „gorske oči“ i rijeku Taru – rekao je Popović.

Popović je diplomirao na beogradskom Fakultetu političkih nauka na smjeru međunarodnih odnosa i diplomatije i jedini je profličar (stručnjak za deskriptivnu i eksplikativnu analizu čovjekovog ponašanja) u Crnoj Gori. Savjetnik je gradonačelnika Podgorice za evropske integracije, a radio je i u Ministarstvu inostranih poslova. Objavljivanje teksta, a naročito dobijanje naslovne strane u specijalnom izdanju „Nationalne geografije“ je svakako veliki uspjeh za Crnu Goru i Popovića. Problem bi mogao nastati ako bi neko od 50 miliona čitalaca poželio da posjeti „Ljepoticu“ sa naslovne strane, a u stvari bi zatekao zatvorene kapije i gradilište. Sveti Stefan bi, prema najnovijoj najavi, mogao biti otvoren pred narednu turističku sezonu. To isto najavljeno je i prošle godine.

Foto: Dušan IVANOVIĆ

INTERVJU: MILISAV POPOVIĆ, PUBLICISTA*

Ljepotom osvojen svijet

Razgovarala: Marijana BOJANIĆ*

Autor teksta o ljepotama Crne Gore, po obrazovanju je diplomirani politikolog za međunarodne odnose i profilničar za psihopatološku i sociopatološku ravan čovjekovog ponašanja. Radio je u Ministarstvu inostranih poslova Crne Gore, a sada je savjetnik za evropske integracije u glavnom gradu. Ipak, Milisava Popovića uglavnom prepoznajemo kao pisca romana Zaboravljena gora. Zamolili smo ga da objasni kako je došlo do saradnje sa National Geographic-om i zašto su baš njega odabrali da bude autor teksta kojim se predstavlja naša zemlja.

POPOVIĆ: Iz uredništva National Geographica iz Vašingtona pomenuli su da rade na specijalnom izdanju u koji ulažu poseban trud i pitali da li bi za potrebe čitalačke publike iz SAD i Kanade sročio esej na temu Crne Gore i opisao pet, šest lokacija, po sopstvenom izboru. Naravno, pristao sam ne pitajući, bar ne na početku... zašto baš ja. Godila mi je pomisao da su me možda odabrali baš zbog Zaboravljene gore... ali, ajde se usudi da zatražiš obrazloženje i da budeš siguran da je neko od urednika National Geographica-a u stvari i pročitao sagu o Žduvačima, Moreni, Zagrivuku, Kletnicima... Kasnije se ispostavilo da je baš to. Obrazložili su, naknadno, kriterijume odabira osoba koje bi trebalo da opišu svoje države...

MONITOR: Šta za Crnu Goru znači ovo pojavljivanje u NG?

POPOVIĆ: Premijeru i prvo mjesto u časopisu, čiji sadržaj u narednih 10 godina

predstavlja vodič za sve one koji tragaju za mjestima koja će ponuditi više od turizma - destinacije gdje pored tijela i duša prodiše. Povjerenje u ovo izdanje časopisa je toliko, da svjetski turoperateri bez ikakvih korekcija njegov sadržaj predstavljaju kao jednu od svojih „top ponuda“.

MONITOR: Da li je ostalo neko mjesto koje niste opisali jer niste imali vremena ili dovoljno prostora, a mislite da zaslužuje da se pojavi u NG?

POPOVIĆ: Naravno, iako je na kraju sve rezultiralo uspjehom, žao mi je što nije bilo dozvoljeno da u esej unesem više lokacija. Doline dokoljena, Mali i Veliki Žurim, Komarnica, Kapetanovo jezero, Prokletije - sve su to mjesta koja sam posjetio zahvaljujući prijatelju, Vladimiru Makridu, profesionalnom alpinisti... I nakon kojih budan sanjam.

MONITOR: Bojite li se da će se neko ko nakon čitanja Vašeg teksta dođe u Crnu Goru - razočarati jer nije sve baš bajno?

POPOVIĆ: Volim svoj narod... Ali, ipak se plašim nabusitosti nekih od nas, neljubaznosti pojedinaca, loših puteva i ružnih navika kojima robujemo... Isto tako sam siguran da će im se oči napiti ljepote kada dođu do opisanih odredišta. Samo se nadam da će efekat tih gajeva biti jači od ometajućih, pobrojanih i nenabrojanih, faktora. Divlja ljepota Crne Gore je opčinjavajuća, ali neke ostatke „divljine“ u nama samima treba vavijeka krotiti.

MONITOR: Šta ako neko od brojnih čitalaca poželi da prespava baš na ostrvu koje je na naslovnoj strani NG?

POPOVIĆ: Ako mislite na proces restauracije Sveca, onda treba pitati one koji su odgovorni za njegovo „ponovno rađanje“. U svakom slučaju, provesti noć na Svetom Stefanu je ostalo i dio mog sna... Ne zovu ga zalud „bajka na sprudu“.

MONITOR: Da li znate - kako su se izdavači odlučili da stave baš Sveti Stefan na naslovnicu?

POPOVIĆ: Otkriću vam tajnu. Redakcija NG je smatrala da u Crnoj Gori postoje ljepša mjesta, ali htjeli su da pobjednički motiv iz male države ipak bude prepoznatljiv simbol... Ispostavilo se da je upravo Sveti Stefan najviše fotografisani predio naše domovine - do sada.

MONITOR: Autor ste i poznatog romana „Zaboravljena gora“. „Zaboravljena gora“ je prva knjiga epske fantastike o mitskim bićima Crne Gore. Knjiga je veoma dobro primljena i dobila je mnogobrojne pozitivne kritike. U nekim medijima su Vas čak prozivali i crnogorskim Tolkinom. Hoće li „Zaboravljena gora“ imati nastavak?

POPOVIĆ: Zbilja se desilo čudo. U protekloj i ovoj godini Zaboravljena gora ne samo da je uspjela da bude tihi bestseller u dva izdanja, već i da ovih dana „nestane“ iz knjižara. Dvije velike nagrade je odnijela - evropsku Orfejevu liru i domaću Naj knjiga u 2008. godini, po izboru građana... a našla se i u užem krugu za Miroslavljevo jevanđelje. Nastavak priče o „Gori“ slijedi...

*Intervju objavljen u podgoričkom Monitoru

Ki·E m

DOOEL EXPORT-IMPORT

Prvomajska Str. No. 21, 1000 Skopje

R. MACEDONIA

**ADVANCED TECHNOLOGIES
FOR DYNAMIC BUSINESSES**

nextsense
www.nextsense.com.mk

digital center
Quality print in large or small format however your need is

SIGNS
LARGE
FORMAT
DIGITAL
PRINTING

+389.2.30.94.004
+389.2.30.95.888
info@digitalcenter.com.mk
DEMIR TRAJKO 35b, 1000 SKOPJE, MACEDONIA

bring
your
brand
alive! digitalcenter.com.mk

ТИКВЕШ

ВИНАРСКА ВИЗБА

VDG
VUDELGO
Export-Import

RuleTurs

Politehna

**HOTEL
KANET**

**СПЕЦИЈАЛНА
ОПРЕМА
СКОПЈЕ д.о.о.**

SEMOK
SKOPJE
1000 Скопје, Беласица 66

AUTOPORTRET: M-R VLADIMIR RAKOČEVIĆ

Zagrljen sa istinom

Koncept: Slobodan PETROVIĆ

KADA POMISLIM NA DJETINSTVO, MOJA PRVA ASOCIJACIJA JE:

Filozofija života mojih roditelja, oca Nikole i majke Milke, kao i moje babe po majci Ristane Šišović, koja je bila da se još od djetinjstva u djecu usađuju ljubav, radne navike, znanje, sigurnost, nezavisnost i samostalnost i njihovo uspješno osposobljavanje za život. A i da sve u životu stvaraju svojim znojem da bi znali da cijene i čuvaju stvoreno i tako da se raduju životu kroz svoja djela i dostignuća. To može da se postigne samo preko dobrog vaspitanja i pravilnog odgoja i razvoja, a stariji svojim ponašanjem i svojim dobrim primjerima da budu model djeci. To je taj naš kapital, tako da sam ja cijelo moje djetinstvo proveo u poslušnosti, u radu, u učenju, a posebno još od mojih malih dana, još dok su me držali na krilu, usađivali su u mene ljubav prema Crnog Gori, njenim velikanima i junacima, njenim tradicijama govoreći da je gordost

da se bude Crnogorac, da nema ništa ljepše na svijetu od Crne Gore, koja je sa herojskom i božanskom istorijom, a sve je to tako čvrsto usađivano u mene, da ga i dan danas nosim u sebe.

KAKO JA RAZMIŠLJAM O SREĆI, RADOSTI, LJUBAVI:

Najvažnija je stvar u životu za svakoga da bude srećan, a to mnogo zavisi od njega samoga i od sredine u kojoj živi i radi. Mora čovjek da prihvati život realno, onakav kakav je, sa svim njegovim teškoćama i surovostima, jer se čovjek rađa sa mukama i cio proces njegovog rasta i razvoja je sa mukama, da prohoda, da progovori, da se nauči da radi i da stvara, da se nauči da uči i čovjek mora da gleda samo na dobre strane života i da se raduje svakome danu, maksimalno da iskoristi svaki dan u radu, u sticanju znanja, u stvranju, da se raduje ljudima, da se raduje svakom živom biću, oko sebe da stvara prijatelje i

pozitivno da djeluje na svakog svuda i na svakom mjestu i da unosi i širi sjaj, vedrinu, radost, da nikome ne naštetiti i samo da čini dobro, sve što radi da ga radi sa puno ljubavi i radosti, prema svakome da bude čestit, kod ljud da gleda samo dobre strane i vrline, a ne mane, a vremenu bilo kakvo da je, nikada da ne nalazi manu, jer svako vrijeme je dobro kada se dočeka dan.

A KAKO U GODINAMA VELIKE ZRELOSTI:

Kad se u djetinjstvu i u mladosti čovjek stekne sa svim gore navedenim vrlinama i nosi ih sa sobom, u godinama zrelosti, bez ikakvih teškoća postiže vrhunske rezultate u svemu i time još više obogaćuje sebe za veća dostignuća i veća ostvarenja za svoj lični prosperitet i prosperitet društvene zajednice.

KO NIJE IMAO TEŠKE, NE ZNA ŠTA SU LAKI TRENUCI U ŽIVOTU LJUDSKOG BIĆA:

Samo onaj koji je imao teške trenutke u životu, u

Кратка биографија м-р Владимира Н. Ракочевића

Рођен је у Ракошу, срез Исток, Зетска Бановина, 25. 03. 1932 г. од оца Николе из Прекобрђа, Доња Морача, и мајке Милке, рођене Шишовић, из Редице, Горња Морача, општина Колашин.

Основну школу завршио је у Ракошу, гимназију у Пећи 1951 г., са студијама почиње најприје на Правном факултету у Београду, а затим прелази на Правни факултет у Скопљу где и дипломира 1958 г.

Послије дипломирања ради као судски приправник у Првом Општинском суду у Скопљу, затим у Окружном суду у Скопљу и у Врховном суду Македоније.

Након што је положио судски испит 1961 г., до краја 1963 био је стручни сарадник у Врховном суду Македоније.

Средином 1967 г. изабран је за судију Окружног суда у Скопљу, што је било први случај у Југославији да неко буде изабран за судију окружног суда, а да не буде судија општинског суда.

Као судија Окружног суда показао је изузетне резултате у стриктној примјени закона и тиме је стекао велики углед као судија од закона, а на савезном нивоу био је међу пет најбољих судија.

Као судија Окружног суда истовремено је био професор на Правном факултету у Скопљу од 1967 до 1988 г. предавајући Кривично процесно право.

Од 1988 г. бави се адвокатуром.

Ожењен је и има двоје дјеце.

Паралелно са изузетном каријером правника, судије и адвоката, Владимир Н. Ракочевић остварио је ријетке подвиге као планинар и алпиниста, освајајући највише врхове и савладавајући и по цијени живота најтеже алпинистичке изазове широм свијета.

kojima je pokazao svoju izdržljivost, istrajnost i nepopustljivost, može da osjeti lake trenutke u životu, a onaj koji je imao samo lake trenutke u životu, taj ne može da zna šta je pravi život i taj je samo prošao kroz život, a da ne osjeti njegove prave draži i njegovu pravu suštinu i pravi smisao.

KOLIKO JE PROFESIONALNO OPREDJELJENJE I UJEDNO PROFESIONALNO UBEDJENJE:

Za profesionalno opredjeljenje najvažnije je ono za šta je čovjek po rođenju predodređen da bude i za kakve poslove ima afinitet, talenat i sklonost i samo tako može da se očekuje pravi uspjeh i pravi rezultati u svakoj profesiji i veliko zadovoljstvo u obavljanju profesije, a to je najveća garancija za ostvarenje visokih, za divljenje profesionalnih rezultata.

NASTRADA LI NAJČEŠĆE MALI ČOVJEK U ČELJUSTIMA SUDSTVA, ADVOKATURE, PRAVDE:

Tamo gdje ima zakonitosti, pravde i pravičnosti u sudstvu i sluha za pravdu i pravičnost, rijetko ko bi mogao da nastrada, a tamo gdje nema sluha za zakonitost, za pravdu i za pravičnost, u sudstvu običan čovjek najčešće tako nastrada da ne može da mu pomogne ni advokatura koliko da je jaka, niti pravda koliko da je na njegovoj strani i nevin upada u čeljusti sudstva, a moćnici i koliko da su zagriili u kriminal ne upadaju u čeljusti sudstva i niko im ništa ne može.

PUT DO PRAVDE JE DUG I TRNOVIT:

Pravda je relativna i zbog toga što sve zavisi od sluha sudije koji dijeli pravdu. Ja sam, kada sam bio sudija Okružnog suda u Skoplju, mnogo vodio računa da ne povrijedim ničija prava zagarantovana zakonom i koliko je bilo moguće da utvrdim istinu i strogo da primijenim zakon i da donesem pravičnu odluku i niko da ne psuje ni mene, ni sud, ni državu. I zato se govorilo kako sam bio zagrljen sa istinom, sa zakonom, sa pravdom i donosio pravične odluke sa kojima su svi bili zadovoljni i po tome sam bio poznat u cijeloj Jugoslaviji, o čemu je advokat Veljko Guberina, legenda jugoslovenske advokature, koji je u dosta slučajeva koje sam ja sudio učetvovao kao branilac optuženih, u svojoj knjizi „Svedok istorije“, knjiga VII, pisao i ubrojao me među pet najboljih sudija u Jugoslaviji i to na prvo mjesto d-r Božidara Krausa, sudiju Saveznog suda, na drugo mjesto d-r Milića Tomanovića, isto tako sudiju Saveznog suda, zatim Tomicu Šekularca, Vladimir Danilovića i mene, a to je sve bilo rezultat mog temeljnog domaćeg vaspitanja, dobrog odgoja, temeljnog obrazovanja i razvoja i razvijenog sluha za pravdu i pravičnost, a takav sam ostao i sada kao advokat.

SAMI ŽIVOT JE DOVOLJNO VRIJEDAN ZBOG ČEGA TREBA ŽIVJETI:

Život je toliko vrijedan i sadržajan kako i koliko ga čovjek osmisli i ima smisao, kapacitet i potencijal za ostvarenje onoga što želi u životu da postigne i ostvari, osim ako mu je drugačije suđeno, jer, kako je još Sofokle rekao, čovjek je nemoćan pred svojom sudbinom.

ŠTO TO ČINI CRNOGORCA PONOSITIM:

Vidio sam sve narode na svijetu i bez trunke pristrasnosti mogu da kažem da su Crnogorci kao gorostasi veliki dar prirode, narod sa najsvetijim tradicijama i herojskom i božanskom istorijom, viteški narod koji je oličenje ljepote duha, očrtrine uma i izuzetnog intelekta, visokog morala, velikog poštenja, dostojanstva, ponosa, čojstva - da brani druge od sebe sa izuzetnim sluhom za pravdu i pravičnost što nema nigdje na svijetu, junaštva - da brani sebe od drugih sa izuzetnom hrabrošću i junaštvom do nepokora, narod velikih podviga i velikana i kao takvi Crnogorci su prepoznatljivi i za divljenje svuda gdje se god nađu i skreću i privlače pažnju na sebe po svojoj impozantnosti i impresivnosti i svi drugi koji se nađu među njima učine se malim i minornim i prosto se izgube da ih nema i tako velika je sreća, privilegija i čast da se bude Crnogorac.

U ČEMU JE TAJNA LJEPOTE CRNOGORSKE RIJEČI:

Ljepota crnogorske riječi je u bogatstvu i ljepoti sadržine i izražaja pravih probranih ljudskih mudrih riječi i njihovoj moralnoj čvrstini i Crnogorci od svih naroda na svijetu spadaju u rijetke ljude čestitosti, pouzdanosti, povjerenja, nepromjenljivosti i kada Crnogorca uhvatiš za ruku, znaš da si uhvatio ruku pravoga čovjeka, kada Crnogorca pogledaš u oči, znaš da gledaš u prave čestite oči, kada Crnogorca pogledaš u lice, znaš da imaš ispred sebe čestitost, iskrenost, visok moral, pouzdanost i spremnost da ostane pri datoj riječi pa makar to bilo i na njegovu štetu samo da ne izgubi čast i obraz, što je svijetinja i najvažnije za svakoga Crnogorca, što nema nigdje drugo na svijetu

O ŽENSKOM BIĆU, O CRNOGORKAMA, O LJUBAVI JE RIJEČ:

Žene su izvor života i da nije žena ne bi postojao ljudski rod i žene su temelj za produženje ljudske vrste i održavanje porodice. A što se odnosi do ljubavi, ljubav je najuzvišenija stvar u životu svakoga i bez prave ljubavi prema svemu što je u životu i u prirodi, nema pravog života i gdje nema ljubavi, život nije život nego je pakao. A Crnogorke su, kao majke, sestre, supruge, ćerke, babe, tetke, strine, ujne, snahe, zbog svoga svojevrednoga požrtvovanja, čvrstine, odanosti, nošenja najvećeg dijela tereta i obaveza za cijelu porodicu, idoli za svakoga Crnogorca i niko ih na svijetu ne cijeni tako kao što ih cijene Crnogorci. Crnogorci od svih naroda na svijetu ih smatraju jačim polom, i knjaz Danilo Petrović, u svom Danilovom Zakonu, koji je bio donešen 1855 godine, bio ih je izjednačio u svim pravima sa muškarcima, što je bilo jedinstveno u svijetu. Obišao sam cijeli svijet i vidio sve narode na svijetu, i ono što su Crnogorke, bez trunke pristrasnosti, mogu da kažem da takvih nema na svijetu, hrabre, mudre, jake, odane, ponosne, dostojanstvene. Crnogorke su rađale sve dok su mogle da rađaju, pa i po trinajestoro djece i cio svoj život sa izuzetnom izdržljivošću su i podizale djecu i radile i bile su presrećne i preradosne što su bile vrijedne i moćne, a svaka od njih još od svojih najmlađih godina, bila je

Na Bobotovom Kuku, Durmitor,
najvišem vrhu Crne Gore, 1976 god.

u crnini za ocem, bratom, mužem, sinom i drugima bližnjima, koji su junački ginuli za svoju otadžbinu Crnu Goru, za njenu čast i za njenu slobodu.

PLANINE I VRHOVI, KO KOJA OSVAJA:?

Planinarenje mi je kao ljubav ostalo po ocu Nikoli i majci Milki, koji su puno planinarili i kada sam odrastao, puno sam planinario. Planine su veličanstvene i svojim ljepotama i snagom uzimaju te u svoje okrilje da ne možeš bez njih. Tako postane uzajamno osvajanje - i one tebe osvajaju i ti njih osvajaš, a kada se popneš na vrh planine imaš osjećaj kao da si gospodar svijeta. I osvajanje jedne planine i njenog vrha, tjera te da osvajaš druge planine i njihove vrhove i tako sve redom te vuku jedna po jedna do beskrajia i mame te sve više i više i tako postaneš njihov plijen jer planine su velika nadahnuća za veća ostvarenja u životu. Kada sam bio završio sa svim planinama u Jugoslaviji, i to u BiH na Maglič 2386 m, u Crnoj Gori na Durmitoru na Đeracici 2.656 m, u Makedoniji na Korabu - Golem Korab 2764 m, u Sloveniji na Triglavu, 2864 m, najvišem vrhu Jugoslavije i mnogo drugih, prebacio sam se na planine Balkana i to u Rumuniji na Negoju, 2544 m, u Grčkoj na Olimpu na Mitikasuu, 2917 m, u Bugarskoj na Rili, na Musali, 2925 m, najvišem vrhu Balkana, i mnogo drugih, a poslije sam se prebacio na planine Evrope, i to u Poljskoj, na Visoke Tatere na Gerlahu 2663 m, u Norveškoj na Gald Hepigenu 2468 m, najvišem vrhu Skandinavije, u Španiji na Siera Nevadi na Mulhasenu 3481 m, u Italiji na Dolomite

na Marmoladi 3343 m, u Francuskoj na Mon Blanu 4807 m, najvišem vrhu Evrope, i mnoge druge, a poslije sam bio u Africi na Kilimandaro 6010 m, a poslije sam bio u Sjevernoj Americi na Aljasci na Maunt Mk Kinli 6194 m, najvišem vrhu Sjeverne Amerike i u Južnoj Americi u Argentini na Andima na Akonkagvi 7035 m, najvišem vrhu Južne Amerike i Zapadne Hemisvere i trebao sam da zatvorim krug sa Mont Everestom, najvišem vrhu na svijetu, no promrzli su mi prsti na obje ruke na Akonkagvi na minus 50 stepeni i poslije toga zbog slabe cirkulacije nijesam mogao da se penjem na velike visine.

KOJI JE TRENUTAK VELIČANSTVENIJI: KAD OSJETIŠ PLANINU ILI KADA PLANINA OSJETI TEBE:

Pravo je božanstvo kada se popneš na vrh planine i kada osjetiš planinu sa svim njenim ljepotama, izazovima i njenim svijetom, a kada se vratiš sa planine osjećaš se kao da si na kondorskim krilima, kao da letiš i od sebe misliš da si neko čudo od jačine, od snage i da si čudo u sredini u kojoj se nalaziš i krećeš i sve ti je lako, ništa ti nije teško i čudiš se kako se drugi muče i kako im je teško. Posebno od vrhova koje sam osvojio, a bilo ih mnogo, za mene je bilo posebno nadahnuće osvajanje Bobotovog Kuka na Durmitoru, iako nije mnogo visok, sa njegovim božanstvenošću i veličanstvom osjećao sam se kao da sam Bog Zevs, koji je bio Bog Bogova i tada sam osjećao da je Crna Gora kao cio svijet i da sam sastavni dio njenog gorostasnog stijenja, a kada sam pokazao fotografiju Bobotovog Kuka mom prijatelju Robertu Jakomu, majstoru umjetničke fotografije, pitao me

je: „Pa ko je ovdje vrh Durmitora, Bobotov Kuk ili Ti“, jer sam se bio potpuno spojio sa njim i bio njegov sastavni dio i osjećao sam se kao da smo jedna cjelina - dva vrha jedan do drugoga.

IDU DANI, ŠTO NAM PREOSTAJE ČINITI:?

Čovjek može sve da zaustavi osim vrijeme i dani jedan po jedan idu i ne treba ih brojati, oni se broje sami, samo ih treba maksimalno koristiti. Svaki novi dan pruža mogućnosti za nove izazove, za nove poduhvate, za nove podvige, za nova dostignuća i nova ostvarenja, razbija jednoličnost i monotoniju svakodnevlja i uljepšava i obogaćuje život i daje mu novu sadržinu, novi smisao i čovjek nikada ne smije da bude inertan, povučen, da se predaje, nego svakodnevno mora da bude preduzimljiv, kreativan, borben, revolucionaran i produktivan bez obzira na godine i samo da ide naprijed do njegovog posljednjeg sudnjeg dana.

A CRNA GORA, ŠTA O NJOJ?

Obišao sam skoro cio svijet i za Crnu Goru mogu da kažem da na tako malom prostoru nigdje na svijetu nema tako sakupljene sve ljepote svijeta kao u Crnoj Gori, da je ona cijela veliki dar prirode, da se ne zna šta je od čega u uzobilju ljepše, dali ljepote mora, dali ljepote jezera, dali ljepote rijeka, dali ljepote kanjona, dali ljepote planina, sa četiri veličanstvena nacionalna parka i to Biogradska Gora, Lovćen, Durmitor sa svjetskim kanjonom rijeke Tare, Skadarsko Jezero, sve dragulj do dragulja, sve biser do bisera i Crna Gora je jedno božanstvo prirodnih ljepota sa prirodnim rijetkostima kao iz bajke.

RIJEČ O DRAGICI TOMAS

Posvećenost misionarskoga tipa

Piše: Jelena LUŽINA, teatrolog

Foto: Robert JAKI

Zahvaljujući iznimno sretnom spletu okolnosti - naime, angažmanu Crnogoraca koji trajno žive u Makedoniji, te povremeno organiziraju i dane svoje nacionalne kulture, želeći neke od njezinih ponajboljih dostignuća podijeliti i s makedonskom publikom - u Skopju je nastupila Dragica Tomas, prvakinja Crnogorskog narodnog pozorišta iz Podgorice, doživotna članica središnje crnogorske kazališne institucije s nedvojbenim nacionalni predznakom.

Dragica Tomas je, naprosto, velika glumica. Glumica nestandardnog profesionalnog i osobnog formata. Jedna od onih „staromodnih“ pripadnica šarolike glumačke kaste koje o svom postojanju i agiranju na kletim daskama što život znače ne misli kao o poslu ili o zanatu, već kao o - posvećenosti misionarskoga tipa. Ona je jedna od rijetkih, možda i Posljednjih Mohikanaca iz svoje fele koji će doživotno vjerovati kako kazalište, ako već ne može na bolje mijenjati cijeli svijet, može bar nekolicini svojih gledatelja banalni svakodnevni život učiniti ljepšim i - malčice bogatijim. To što čini, ona - eto - ne čini sebe radi. No čini zbog nas.

Dragica Tomas je, dakle, glumica koja svakom svojem izlasku na scenu doživljava kao sudbinski trenutak u kojemu joj valja zaigrati na sve ili ništa. U onih kritičnih sat-

dva-tri, dok komunicira sa svojim gledateljima, ona se razdaje nesebično i bez zazora, apsolutno sigurna kako kazalište - tada - mora postati čudesnim mjestom, mjestom nemjerljive moći. Valjda su tim istim žarom - tom istom vjerom u nadmoć duha nad tijelom, emocije nad razborom, života nad smrću... - svoje tajnovite ritualne izvršavale i svećenice koje

su sudjelovale u antičkim eleuzinijama, svečanim igrama u čast božice Demetre, iz kojih se potom (postupno, vrlo polako, tek u 5. stoljeću prije naše ere...) „izrodila“ i sama grčka tragedija.

Gluma Dragice Tomas, tragetkinje po vokaciji (a ne „po fahu“, kako se to nekoć govorilo), kao da se artikulira upravo iz ovakvog istog egzistencijalnog

nespokoja, udruženog sa navlas istom fanatičnom posvećenošću. Izlišno je, dakako, napominjati kako se ovakva esencijalna i čista gluma mora, ali uistinu mora temeljiti na zavidnoj tehničkoj/zanatskoj sigurnosti i na još zavidnijoj osobnoj samosvijesti. Uostalom, Dragica je Tomas na sceni dulje od pola vijeka, te je davno dokazala kako je ovladala čak i najsitnijim tajnama zanata, o razrješnim osobnim nedoumicama da ne govorimo. Zato se, danas, njezino glumstvo i može postvarivati kao onaj viši i zahtjevniji oblik performativnosti koji, kada se događa u našem prisustvu, kazalište uistinu promiče u neko posebno, mistično, gotovo pa sveto mjesto.

Kad su na Dane crnogorske kulture u Skopju odlučili pozvati upravo Dragicu Tomas, inicijatori i organizatori ove vrijedne manifestacije povukli su pravi potez. Zahvaljujući njoj, te smo večeri na maloj sceni Makedonskog nacionalnog teatra svjedočili kako jedna posve nestandardna glumica na posve nestandardan, zapanjujuće jednostavan način govori tekstove Ive Andrića, zapisane u njegovoj posve nestandardnoj, zapanjujuće jednostavnoj i (zato li?) očaravajućoj knjizi Znakovi pored puta.

I doživjeli rijedak, a ne samo lijep i nujan kazališni trenutak!

TANJA VUJISIĆ-TODOROVSKA, NAJPOZNATIJA CRNOGORKA U MAKEDONIJI

Virtuozna igra lirske balerine

Razgovarao: Dragan BOŠKOVIĆ* Foto: Darko MORAITOV

Raskošna u svojoj ljepoti i prepoznatljivoj eleganciji kretanja na svjetskim baletskim scenama, najpoznatija Crnogorka u Makedoniji ali i van njenih granica, primabalerina Tanja Vujisić-Todorovska, karijeru je započela u rodnom Skoplju. Prvakinja i vođa nacionalnog baleta sav svoj život posvetila je baletu tako da je nedavno, nakon pune dvije i po decenije, odlučila da se na vrhuncu svoje profesionalne karijere povuče, ali ne i da napusti Makedonsku operu i balet. Brojne kritike slažu se u ocjeni da je Tanja Vujisić-Todorovska, umjetnik koji je cijelo svoje tijelo, dušu i strast posvetila i predala baletskoj umjetnosti, izdižući makedonski balet na zavidni svjetski nivo. U dvadesetpetogodišnjem umjetničkom djelovanju imala je brojne uloge, među kojim je 40 glavnih u baletima „Romeo i Julija“, „Žizel“, „Labudovo jezero“, „Korsar“, „Makedonska istorija“, „Mansarda“, „Dubrovačka legenda“, „Mirta“, „Crvena žena“ i drugim, kao i spektaklima poput „Planetarium“, „Nokturno“, „Zodijak“... Dobitnik je brojnih domaćih

i međunarodnih priznanja i nagrada, a njeno ime uvršteno je u izboru Britanika-Enciklopedijskom rječniku i Enciklopediji „Ličnosti iz Makedonije“.

Igra „lirske balerine“ kako nazivaju Tanju Vujisić-Todorovsku, odlikuje se preciznom i čistom baletskom tehnikom. Zahvaljujući svojoj lijepoj figuri, gracioznosti ruku, visokim adadžom ova briljantna umjetnica, u svojim raskošnim kreacijama ne zapostavlja suptilni osjećaj za dramsko doživljavanje u bilo kojoj ulozi. Tome je najviše doprinio talent i njena izvanredna fizička građa što je jedan od osnovnih razloga za izrazit individualni nastup, kojeg karakteriše dominantna, superiorna pojava, profiliran izraz i harmoničnost kretanja bilo da se nalazila na sceni u Skoplju, Kijevu, Londonu, Parizu, Pekingu, Toronu, Ljubljani, Podgorici... .

Sjećajući se vremena umjetničkog sazrijevanja, Tanja kaže da je, prvenstveno, pored talenta, imala sreće da tokom svoje specijalizacije u Kijevu nauči mnoge tajne baletske umjetnosti od vrhunskih stručnjaka i baletskih pedagoških zvijezda, kao što

je Eleonora Mihajlovna Stebljak i Galina Nikolaevna Kirilova (u to vrijeme narodni umjetnici ŠSR). Pored talenta svaki umjetnik treba imati i sreću, a Tanji se to dogodilo nakon povratka u Skoplje, dobivši prvu glavnu ulogu u predstavi Aleksandra Stojanovića i Marin Crvenov „To je čovjek“. Njena maestralna karijera zapravo počinje osamdeset petih godina, ulogom u „Labudovom jezeru“ koja je u potpunosti istakla Tanjine kvalitete i tako sve do današnjih dana... .

- Balet je sintetska umjetnost, znači nije dovoljno samo da budete fizički spremni jer, da bi postao baletski umjetnik, treba da imaš mnoge kvalitete, vrhunsku estetiku tijela, prije svega prirodne predispozicije. To je estetska umjetnost i zato je to veoma bitno, no i mnoge druge komponente rješavaju sudbinu jednog umjetnika. Prije svega treba da ima veliko poznavanje iz drugih sfera umjetnosti, da dobro poznaje dramaturgiju. Znate, za razliku od gimnastike kod koje kretanje tijela mora biti do savršenstva, balet je umjetnost zato što je sinteza mnogih umjetnosti. To znači da preko tijela treba da se

izraze osjećanja, a da bi se to učinilo prethodno treba „do tančina“, da analiziraš lik koji tumačiš i likove partnera na sceni što je veoma važno, govori Tanja Vujisić-Todorovska. Isto tako u ovom poslu, naglašava ona, veoma su važni partneri i dugogodišnja saradnja sa njima.

Na vrhuncu svoje slave, i pored upornih ubjeđivanja najpoznatijih stručnjaka i kolega da nastavi sa radom, od vjerne publike oprostila se izvanrednom ulogom u velikom baletskom spektaklu „Ana Karenjina“. -Baletska umjetnost je mnogo delikatna, zato sam i završila karijeru dok sam bila u formi. Možete da napravite deset dobrih baletskih predstava, i samo jedna neka ne bude dobra, pamtiće vas po toj koja nije valjala. Radi se o umjetnosti gdje su greške vidljive, nije teško da se dođe do titule „prima balerina“ koliko je teško da se održi. Nije slučajno, kaže ona, što je za finale i vrh svoj bitisanja na baletskim scenama odabrala jedno od emocionalno najsnažnijih djela svjetske literature svih vremena, klasika ruske pisane riječi Lava Nikolajeviča Tolstoja. Za tumačenje lika Ane Karenjine ona kaže da

se radi o inspirativnoj ulozi spojenoj u jednom mozaiku od mnogih uloga, i dodaje: „Moram da priznam da sam za njeno kreiranje iskoristila iskustvo od mnogo odigranih uloga do sada, spajajući ih u jedan veoma ozbiljan dramski lik“. U baletu Ana Karenjina našlo se svih njenih 25 godina baletske scene. I zaista, po priznanju kritičara, ova vrhunska umjetnica oživjela je „Anu Karenjinu“ na dramski i duhovni način. Izvođenje ovog interesantnog lika, veli ona, zahtjevalo je zrelost i kompletno angažovanje, uključujući sve emocije i kao čovjeka i kao aktera.

U njenoj oproštajnoj izvedbi, u prepunoj sali Makedonskog nacionalnog teatra (MNT) u Skoplju, publika je imala nesvakidašnju priliku da napuni dušu ljepotom, od Tanjine baletske igre, pa do prostornog rješenja scene i raskoših kostima Miodraga Tabackog i koreografije Surejman Hozarosa. - Dvadeset pet godina života na sceni znači da se živi jedan vijek ispunjen sa mnogo iskustva, mnogo rola, saradnje sa koreografima i umjetnicima, mnogim

gostovanjima . . . putovanjem iz realne svakodnevice u irealnu umjetnost. Kratko rečeno - prekrasan period, dio od života koji nijesam uzaludno prošla, govori Tanja Vujisić-Todorovska opisujući dvadesetpetogodišnji vijek prve balerine na sceni MNT. Vjernoj publici je znala da vrati virtuosnom igrom i nesebičnim emocijama, koje su ostavile prepoznatljive tragove u vremenu i prostoru makedonske i svjetske baletske istorije i umjetnosti. Balet je teška profesija i zaista traži da mu se u potpunosti pripadaš ako želiš da si na vrhu. No, zna mnogo i da vrati, čak više od datog, kaže Tanja Vujisić-Todorovska i poručuje: Ako radiš ono što voliš i činiš sa mnogo ljubavi tada to nije žrtva. U baletskoj profesiji kažu da nema plafona . . . Uvijek postoji još . . . Tanja Vujisić-Todorovska je zadovoljna postignutim i kaže da je dostigla svoj. Ali, nije ostala na tome, niti je napustila makedonski baletski hram već sada, u svojstvu supervizora, odnosno repetitor - baleta radi i pomaže prvim igračima baleta da ovladaju neiscrpnim tajnama baletske škole.

*Objavljeno u *Pobjedi*, 30. aprila 2006. godine

ONI DOLAZE: AMINA NIKOČEVIĆ

Osjećam se posebnom

Samo 12 joj je godina, a njenim državnim i međunarodnim prvim nagradama mogli bi pozavidjeti i velika muzička imena

Amina Nikočević je učenica V godine Niže muzičke škole „Ilija Nikolovski Luj” - Skoplje, u klasi Prof. M-r. Marijane Vlasisavljević. Još od samih početaka, kako kažu njeni profesori, zbog izuzetnog dara i muzikalnosti, prefinjenog čula i tankog osjećaja za poeziju muzike, sa posebnom odgovornošću, ozbiljnošću i druženjem

sa klavirom postiže visoko profesionalne domaće i međunarodne rezultate, koje potvrđuje velikim nagradama, diplomama i plaketama.

Imamo saznanje da sa svojih 12 godina sviraš tako teška dela i da imaš visoke državne i međunarodne nagrade, na kojima bi pozavideli i veliki umetnici. Koja ti je nagrada

najdraža I koju bi izdvojila?

- Ne znam dali bih mogla izdvojiti bilo koju, jer svaka moja nagrada ima svoje mjesto duboko u meni. One su rezultat velikog rada, puno časova provedenih sa notama i klavirom i u njima je protkano celo moje djetinstvo.

Dali se osjećáš posebnom?

- Kada razmišljam o sebi, mojoj uzrastu i o proteklom

Još od samih početaka, kao što kažu njeni profesori, zbog posebnog dara muzikalnosti i prefinjenog i tankog osećaja za poeziju muzike, sa osobitom odgovornošću, ozbiljnošću, velikim radom i njenim druženjem sa klavirom, postiže visoko profesionalne rezultate, kako na domaćim-državnim, tako i na međunarodnim takmičenjima, koje potvrđuje sa navedenim nagradama:

- 2006 god. Međunarodno takmičenje „Ohridski biseri”, Ohrid, Makedonija, I -va nagrada
- 2007 god. XLV Državno takmičenje- LAUREAT, Apsolutni pobjednik u kategoriji I-va Specijalna nagrada 100 poena
- 2007 god. Međunarodno takmičenje - Priština, Kosovo – III nagrada
- 2008 god. Međunarodno takmičenje - Aranđelovac, Srbija, I nagrada
- 2008 god. X Međunarodno takmičenje - Niš, Srbija, II nagrada
- 2008 god. Međunarodno takmičenje „Ohridski biseri”, Ohrid, Makedonija, III nagradu konkurenciji sa srednjoškolicima
- 2009 god. VI Međunarodno takmičenje „Davorin Jenko” Beograd, Srbija, I-va nagrada
- 2009 god. Državno takmičenje učenika i studenta muzike, solfež-Skoplje, Makedonija, II-ga nagrada

U 2007 godini aktivno učestvuje na Međunarodnom seminaru i Novogodišnjem koncertu, Aranđelovac, Srbija. Isto tako redovno posećuje seminare kod renomiranih profesora: - Prof. Jokut Mihajlović – Beograd, Prof. Vladimir Mlinarić – Ljubljana, Prof. Ljudmila Romanova – Skoplje, Prof. Natalija Tomic-Sabac, Prof. Andrej Diev-Moskva. U 2008 godini učestvuje na 30. jubilarom festivalu učenika pijana osnovnih muzičkih škola u Makedoniji, EPTA MK. U 2009 god. Humanitarni koncert - koncert učenika DMBUC namenjeno djeci Klinickog centra Skoplje. U 2009 god. Godišnji koncert prvonagrađenih u 2009 god. održan u Daut pasinom amamu – Skoplje. U 2009 god. Od 23.07 do 03.08 2009 god. Dani kulture - tradicionalni X jubilarni „Dani borovnice” - nastup pred Predsjednikom Crne Gore Filipom Vujanovicem u prisustvu mnogo gradonačelnika iz Crne Gore, mnogobrojnih diplomata i istaknutih licnosti iz kulture. 01.11.2009 god. Ucestvo na koncertu u MOB-u, Skoplje, povodom jubileja 200-te godišnjice od smrti velikog austriskog kompozitora Jozefa Hajdna. 07.11.2009 god. Ucestvo i cast da zatvori festival EPTA – MK (European Piano Teachers Association) 19.11.2009 god. Nastup sa crnogorskom glumicom G-djom Dragicom Tomas u MNT (Makedonski narodni teatar) u Skoplju, gde su spojene dve umetnosti – muzika i gluma, a i dve uzrasti. Pored ovih nagrada i seminara redovno je odabirana od Audicione komisije pri MBUC „Ilija Nikolovski Luj” Skoplje i učestvuje na sve važne koncerte, svečanosti i praznike u Klavirskoj klasi.

godinama u kojima su se nizale mnogobrojne visoke državne i međunarodne nagrade i priznanja zbog kojih sam u ranoj uzrastu upoznala čari scene i njenu magiju, oduševljenja publike, duge apalauze i onu buru emocija koja mi ja nosila suze radosnice i moje unutrašnje zadovoljstvo, iako ne bih htjela da zvuči tako, ipak ću reći – DA, svakako osjećam se posebnom.

Izuzetnog je dara, prefinjenog čula i tankog osjećaja za poeziju muzike

Šta te razlikuje od tvojih vršnjaka?

- To je nešto što se na prvi pogled možda i ne primjećuje, jer zapravo moje druženje sa klavirom koje iziskuje veliku ozbiljnost i veliku odgovornost, čini me različitom. Usporedila bi to sa crno-bjelim dirkama klavira koje imaju samo dvije boje, a njihova je tajna kolorit nota koje one daju.

Bila si gošća velike crnogorske glumice g-đe Dragice Tomas, reci nam nešto o tom vašem zajedničkom nastupu.

- Poziv g-đe Dragice Tomas me je iznenadio i zbunio, ali kada su mi objasnili o čemu se tacno radi bila sam oduševljena i uzbuđena. Pokušala sam da spojim dvije umjetnosti – klasičnu muziku i glumu, kao i dvije uzrasti – moju i njenu.

Dali posećuješ Crnu Goru i kako ti se tamo sviđa?

- Rođena sam u Skoplju ali moje je porijeklo iz Crne Gore, tačnije iz jednog prelijepog malog mjesta ispod Prokletija. Sigurno znate za Gusinje i za njegove Ali Pašine izvore. Svake godine sa mojim roditeljima odlazim u Crnu Goru i to najčešće kada su dani kulture, tako da sam ovoga ljeta imala svoj nastup gde je gost i u publici bio Filip Vujanović, Predsjednik Crne Gore, koji mi je lično uputio čestitke i njegove tople riječi ostat će dugo u mom sjećanju.

Kako zamišljaš svoju budućnost u svijetu klasične muzike?

- Moje razmišljanje o budućnosti nalikuje na pogled u daljine, gde gledajući u visoke vrhove, zelite da ih osvojite i ostavite svoj trag na njima.

Uveličala si svojim nastupom svečanost povodom Dana državnosti Crne Gore održanog prošle godine u Skoplju. Komentar?

- Da, da, rado se sjećam te svečanosti koja je za mene predstavljala ogromno zadovoljstvo i veliku čast, a pri čemu sam pod zastavom Crne Gore i Makedonije odsvirala neka meni vrlo draga djela.

Zašto sviraš? Zašto baš klavir?

Zašto klavir? Hmm... to je moja najveća ljubav, i iskreno odgovor na ovo pitanje nalazi se u mom srcu.

ONI DOLAZE: MARKO ČALASAN*

Mocart za kompjutere

Sa samo devet godina Marko Čalasan iz Skoplja je postao najmlađi inženjer Majkrosofta u svijetu. Već sada ga nazivaju kompjuterskim Mocartom. Prošlog mjeseca položio je za ovlaštenog IT stručnjaka dobivši Majkrosoftov sertifikat za sistemskog administratora. Za njegove projekte i snalaženje na kompjuterima interesuju se svjetske kompanije, ali i brojni mediji iz SAD, Kine, Indonezije, Velike Britanije, Njemačke, Hrvatske, Slovenije... Razgovor za „Pobjedu“ sa (ne)običnim dječakom, čiji korijeni vode iz Crne Gore, obavili smo nakon njegovog povratka iz Ljubljane. Tamo je, kako kaže, prezentovao sistem Majkrosoftovog programa uređivanja direktorijuma „Aktiv dajrektori“. Marko je učenik četvrtog razreda Osnovne škole „Blaže Koneski“, ali se to iz njegovog ponašanja nikad ne bi moglo zaključiti. Ozbiljan, odgovoran, na pitanja kratko i inteligentno odgovara, vješto upotrebljavajući kompjuterske izraze. Sa samo šest godina položio je prvi Majkrosoftov ispit za administratora sistema.

- Do sada imam dobijene sertifikate iz MCP, MCDST, MCSA i najnoviji iz MCSE. Radim sa operativnim sistemima Majkrosofta, ali više me interesuje mreže - govori Marko. Kao najtalentovanijem u generaciji Ministarstvo obrazovanja mu je dodijelilo jednu učionicu u školi u kojoj ima sopstvenu kompjutersku radionicu, gdje drži časove iz osnove rada kompjutera za djecu njegovog uzrasta i nešto stariju. U svojoj laboratoriji ima petnaest kompjutera, koje mu je lično uručio premijer Nikola Gruevski. Kao sistem administrator, Marko već ima i prvi posao - održava mrežu jedne neprofitne organizacije koja pomaže hendikepiranim licima. Markovi roditelji Milan i Radica kažu da je njihov sin sa

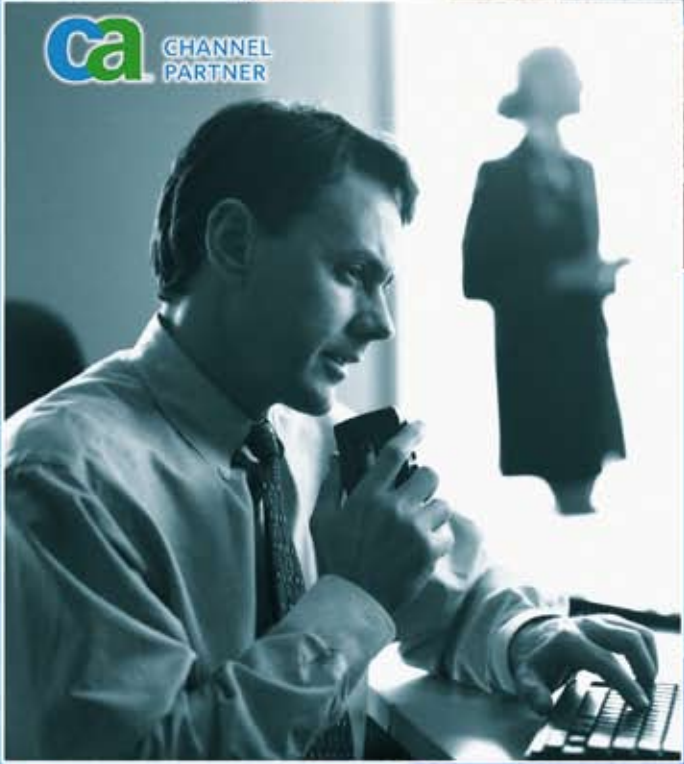
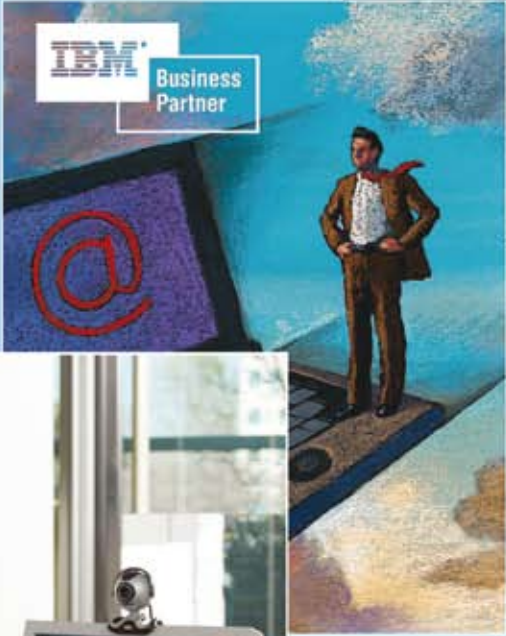
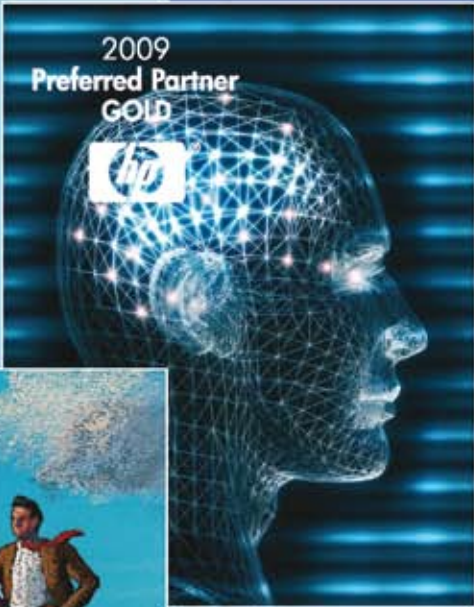
nepune tri godine počeo da čita i piše, a sa četiri tačno da govori engleski jezik. U početku se najviše interesovao za astronomiju, a ka kompjuterskoj nauci ga je usmjerio otac. Škola ga je oslobodila redovne nastave, koju povremeno pohađa, ali, kako ističe, planira da ubrzano završi neophodno obrazovanje kako bi se pripremio za polaganje ispita za upis na Fakultet za informatiku. Marko potvrđuje da želi da se bavi kompjuterskom naukom i kreira neki novi operativni sistem. Između ostalih, radi na projektu koji bi omogućio slanje televizijskog signala preko relativno slabe mrežne infrastrukture. U tom pravcu pregovara sa pojedinim telekomunikacionim kompanijama koje bi ga podržale. Zbog nedostatka sredstava Marko nije bio u mogućnosti da ovu novu tehnologiju demonstrira na ovogodišnjem sajmu tehnoloških dostignuća CEBIT u Hanoveru. Jedan od aktuelnih Markovih informatičkih planova odnosi se na projekat besplatne edukacije ljudi širom planete koja bi se odvijala putem interneta.

- Uz kompjuter provodim dosta vremena, ali ne po cijeli dan - priznaje Marko i dodaje da ne igra igrice. Brillantni uspjeh mlađanog Čalasana zabilježio je i „Tajms“ pišući da ga je Majkrosoft nagradio gomilom videoigrica, ali se Marko zahvalio na poklonu jer ga takve stvari ne zanimaju.

- Ako mi je do igre, onda vozim rolere, biciklo ili plivam. Imam vremena i za druženje sa vršnjacima, treniram tajlandski boks, navijam za Čelzi - kaže Marko.

Vunderkind iz Skoplja ističe da mu je najveća želja da nastavi školovanje u SAD u nekoj od škola za talentovanu djecu, kakvih nema u Makedoniji i zemljama u okruženju. Međutim, za usavršavanje malog genijalca iz Skoplja potrebna su sredstva i adekvatno okruženje.

*Preuzet sa dozvolom dopisnika *Pobjede*

FEEL THE POWER OF EXPERTISE

NC NEOCOM
www.neocom.com.mk